

1982/83:133

Torsdagen den 28 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

14 § Totalförsvaret (forts. från prot. 132)

Fortsattes överläggningen om försvarsutskottets betänkanden 1982/83:9 och 10.

Anf. 91 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Maj-Lis Löow anförde strax före middagspausen att hon tyckte det var anmärkningsvärt att vpk tänkte lägga ned sina röster i den avgörande omröstningen om anslaget till JAS. Hon sade också att vpk tydligen litar på att de tolv socialdemokraterna som är emot beslutet nu skall se till att det socialdemokratiska förslaget vinner gentemot det borgerliga.

Vpk är motståndare till JAS. Vi vill inte ha det planet. För oss får ni gärna lägga ned era röster. Vi ser ingen skillnad mellan det socialdemokratiska och det borgerliga förslaget. Det är inte en fråga om 24,9 miljarder kronor eller 27,5 miljarder kronor. Det beslut vi kommer att fatta i dag kommer inte att betyda någonting därvidlag. Det rör sig om ett beslut som redan i 1983 års penningvärde är uppe i kanske 40 miljarder kronor med alla tillägg för devalveringar, dollarkurs, extra kostnader inom FMV, extra kostnader för forskning osv.

Nj har varit överens med de borgerliga ända sedan 1980, då ÖB först lade fram sitt förslag om ny flygplansanskaffning. I princip har ni anslutit er i försvarskommittén och i andra sammanhang. Men det är bara en markering vi gör, för det är i princip ingen skillnad mellan det borgerliga och det socialdemokratiska förslaget.

Sedan sa Maj-Lis Löow att vi på något sätt hade intagit en konstig ståndpunkt, därför att vi har ett andrahandsyrkande. Under förutsättning att endera förslaget antas vill vi vara med i en parlamentarisk fempartikommission. Ja, det är klart. Vi är vana vid att våra förslag röstas bort här i riksdagen. Det vanligaste röstningsförfarandet i denna kammare är att ni socialdemo-

krater tillsammans med borgarna röstar ned de kommunistiska förslagen.

Men vi kan ju inte sluta driva vår politik av den anledningen. Vi måste naturligtvis fortsätta. Vi kommer att fortsätta kämpa mot JAS. Vi vet att endera av dessa dåliga förslag kommer att vinna omröstningen. Det gör att vi gärna vill fortsätta kämpa. Därför kräver vi detta andrahandsyrkande.

Lägg gärna ned era röster om det känns bättre!

Det har sagts från annat håll i debatten i dag att dessa 800 milj. kr. egentligen bara är en bokföringsfråga. Jag instämmer i det.

Anf. 92 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Jag sade inte, Oswald Söderqvist, att ert krav på att få vara med i en fempartikommission var en konstig ståndpunkt. Jag bara konstaterade att om man kräver att få vara med och ha insyn i den här JAS-upphandlingen, borde man också kunna vara med och fatta beslut om vilken omfattning det projektet skall ha. Det är uppenbarligen så att vpk är likgiltigt till frågan om det blir ett billigare eller ett dyrare alternativ.

Vi kommer inte att lägga ner våra röster. Jag förklarade varför.

Anf. 93 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Som jag sade är det alltså inte fråga om ett billigare eller ett dyrare alternativ. 800 milj. kr. är en kostnad som med säkerhet ligger inom ramen för 40 miljarder kronor i dagens penningvärde. För att citera en annan välkänd person, Nicolin, är det felräkningspengar.

Egentligen skulle den socialdemokratiska majoriteten förenat sig med borgarna. Det hade varit bättre. Det är alltså inte fråga om någonting annat än samma linje som följts hela tiden till 1980.

Ni har i försvarkommittén i princip ställt er bakom detta. Också här i kammaren har ni i princip ställt er bakom förslaget. Därför tycker jag att det är ganska konstigt att Maj-Lis Löow så här i slutet av debatten går upp och försöker vinna några poäng i en replikväxling.

Som jag har sagt tidigare måste vi fortsätta att arbeta. Vi är vana vid att ni röstar ner våra förslag, så för den skull slutar vi inte att arbeta. Det är för oss ointressant om det är ett socialdemokratiskt eller borgerligt dåligt förslag – vi kommer att kämpa emot det i alla fall. Därför har vi det här andrahandsyrkandet. Det är inte ett dugg anmärkningsvärt, utan helt normalt.

Anf. 94 MAJ-LIS LÖÖW (s) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att det inte var jag som tog initiativet till replikväxlingen. Sedan vill jag säga att det må vara upp till Oswald Söderqvist om han tycker att det är likgiltigt med 800 miljoner hit eller dit. Men det är tre gånger så mycket som vi skulle behöva för ett bra ubåtsskydd.

Tredje vice talmannen anmälde att Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 95 ANNA LINDH (s):

Herr talman! Som aktiv i det socialdemokratiska ungdomsförbundet har jag lång tid märkt protesterna mot JAS bland unga människor. Jag vill här anföra våra argument mot JAS.

Vi anser inte att JAS är ekonomiskt och militärt försvarbart, och vi tror inte att JAS kommer att hålla sig inom kostnadsramarna. Hittills har all flygplansproduktion kraftigt överskridit budgetramarna. När det gäller JAS vet vi redan att de höga dollarkurserna och osäkerheten om den tekniska prestandan gör det problematiskt att hålla kostnadsramarna.

Vad finns det då för alternativ om projektet blir dyrare än vad som är avsatt till JAS och reserver? Man kan naturligtvis höja försvarsanslagen kraftigt. Men det är knappast en lämplig utväg när vi vet att statsutgifterna skärs ned, när vi vet att angelägna områden redan får stå tillbaka. Man kan höja flygvapnets anslag inom ramen för det totala försvarsanlaget. Men det finns då en allvarlig risk för att JAS blir en s. k. gökunge inom försvaret som hotar andra försvarsgrenar. Vi vet att det också finns andra angelägna områden inom försvaret. De senaste dagarna har vi fått exempel på andra militära behov. Vi vet också att det finns behov inom t. ex. civilförsvaret. Det har t. o. m. diskuterats att JAS skulle kunna hota den allmänna värnplikten. JAS får inte bli en sådan gökunge.

Det sista alternativet, och det som anförs i betänkandet, är att JAS skall pressas inom kostnadsramarna. Det ger oss JAS, men förmodligen i minskat antal och med sämre prestanda, dvs. flygplan av bristande kvalitet. Har man tidigare bedömt att man av försvarspolitiska skäl skall ha ett visst antal flygplan av viss kvalitet, verkar det inte trovärdigt att sedan minska antalet plan och sedan försämra prestandan.

Herr talman! Det finns inga försvarspolitiska skäl att nu fatta detta avgörande. Det finns gott om tid att vänta till försvarsbeslutet 1987, och det finns stora fördelar att vinna med ett uppskjutande.

Då behöver vi inte nu fatta ett beslut som låser försvarsstrukturen för lång tid framöver. Vi får fyra år på oss att ta en omfattande diskussion om vårt framtida luftförsvar och om våra militära doktriner. Det ger oss tid till en grundlig diskussion om vår försvarspolitik. Det ger oss tid till en diskussion tillsammans med alla dem som i dag protesterar mot JAS. Om vi under denna diskussion kommer fram till att vi skall ha ett nytt flygplan, finns det gott om tid att undersöka alternativen till JAS, t. ex. licenstillverkning.

De skäl som anförts mot uppskjutande av beslutet har huvudsakligen varit industripolitiska, och jag är väl medveten om att sysselsättningen är oerhört viktig. Men det får aldrig vara sysselsättningspolitiska skäl som avgör den militära produktionen. All produktion, och i synnerhet den militära, måste motiveras av sin nödvändighet. Dessutom vet vi att militär produktion är mycket sysselsättningsvag.

Herr talman! Det finns ett stort motstånd mot detta försvarsbeslut, och det motståndet är kanske allra störst hos ungdomen, som räds upprustningen och räds att få vara med och betala felsatsningen på JAS. Jag skulle önska att alla de människor som har engagerat sig i detta fick en chans att under den

närmaste fyraårsperioden *förutsättningslöst* diskutera vårt framtida försvar, däribland luftförsvaret.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till motion 2250.

I detta anförande instämde Monica Andersson (s).

Anf. 96 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Jag begärde ordet igen i denna debatt, då jag med någon förvåning åhörde det replikskifte – så att säga i marginalen på den viktiga fråga vi nu diskuterar – som utspann sig mellan utskottsmajoritetens talesman i JAS-frågan Åke Gustavsson och Gunnar Björk i Gävle resp. Eric Hägelmark.

Socialdemokraternas stora iver och engagemang i juni 1982 då det gällde att uppskjuta beslutet om JAS kontrasterar på ett markant sätt mot den brist på seriöst engagemang som utskottsmajoritetens talesman har visat här i dag. Åke Gustavsson talar litet allmänt om socialdemokraternas sju punkter och låter påskina att något väsentligt gjorts beträffande uppfyllandet av dem under den tid som förflutit sedan 1982 års försvarsbeslut. Det har dock inte, såvitt resten av försvarsutskottet vet, skett något annat än en s. k. ekonomisk analys av projektet, en analys med kända fakta och naturligtvis förutsägbart resultat – eftersom inget nytt tillkommit. Ja, det har också getts möjlighet till justering av en valutaklausul som medför att svenska underleverantörer till utländska underleverantörer nu får lättare att konkurrera med utländska sådana, och det välkomnar vi naturligtvis – men det visste kanske inte Åke Gustavsson?

Vad som hänt är att trots att de invändningar som socialdemokraternas partiledare riktade mot 1982 års JAS-beslut framför allt gick ut på att detta skulle komma att överstiga ramarna, har man sänkt dessa ramar liksom de totala försvarsramarna. Därmed har man försvårat uppfyllandet av två av punkterna, nämligen handlingsfrihet inför framtida krav på tekniska prestanda och kravet att projektet skall hålla sig inom flygvapnets ram.

Är det verkligen så, Åke Gustavsson, att huvudändamålet med socialdemokraternas iver att skjuta på beslutet verkligen var, som Gunnar Björk antydde, att få möjlighet att i valrörelsen slå blå dunster i ögonen på svenska folket beträffande socialdemokraternas verkliga avsikter?

Herr talman! Vidare är det vanligt i denna kammare att, då reservationer och på annat sätt framförda avvikande meningar i en fråga framförs, utskottets talan förs av någon representant för majoriteten. Tänker Åke Gustavsson, som fått sina partikamraters förtroende att föra deras talan i denna fråga, inte bara nonchalera ansvarstagandet för själva beslutet utan också avstå från att på allvar diskutera med sina tveksamma partivänner? Här låter utskottets talesman representanter för minoriteten ta debatt med Evert Svensson och vpk:s representant bemöta Maj-Lis Löow. Och nu senast Anna Lindh. Jag tänker inte ta upp någon debatt med dem. Var moderata samlingspartiet står i denna fråga har det aldrig rätt något tvivel om. Men jag tycker att de tveksamma är värda att tas på allvar, och jag väntar med

spänning på vad utskottets talesman har att säga inför kammaren vad gäller detta beslut i sak.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

Anf. 97 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte försöka göra någon värdering av nivån på Anita Bråkenhielms inlägg, men tycker att man kanske borde akta sig för att till debattmotståndare kasta ut påståenden om brist på ett seriöst engagemang och påståenden om att debattmotståndaren inte kan någonting om sakfrågorna. Även om jag kan ha åsikter om Anita Bråkenhielms kunskaper i olika avseenden och även uppfattningar om hennes engagemang i sakfrågorna, skulle jag nog akta mig för att driva debatter utifrån de utgångspunkterna.

Anita Bråkenhielm påstår att regeringen genom sin proposition dels har minskat handlingsfriheten, dels gjort det svårare för chefen för flygvapnet att klara planet inom ramarna. Om man inte vill ha en sådan handlingsfrihet där den tekniska utvecklingen tillåts kosta hur mycket som helst, dollarkursens utveckling över huvud taget aldrig kan påverka projektet och ingenting av vad tekniker och militärer säger skall kunna ifrågasättas, är det klart att man minskar handlingsfriheten för militärerna. Men det är just det som är avsikten. Svenska folket kan inte acceptera vilken kostnadsutveckling som helst när det gäller flygplanen. I vart fall kan inte vi i det socialdemokratiska partiet göra det.

När det gäller villkoren i övrigt har det inträffat mer än att vi har fått en ekonomisk analys. Jag utgår från att Anita Bråkenhielm, som – i motsats till mig – både har kunskaper och visar ett seriöst engagemang i denna fråga, vet att vi bl. a. har fått det helt klarlagt att vi inte kan välja Rockwellvingen, som många har förespråkat. Det alternativet innehöll tekniska osäkerheter och skulle – det vet vi nu – ha lett till avsevärt högre kostnader. Som en följd av den ekonomiska analysen och det ställningstagande som regeringen har gjort på grundval av de socialdemokratiska sju punkterna kommer vi dessutom att hålla kostnaderna nere. Det gäller en nedskärning med 800 milj. kr.

Överläggningen var härmed avslutad.

Försvarsutskottets betänkande 9

Punkt 2

Mom. 1 (säkerhets- och försvarspolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 a (handelsutbytet med länder i Östeuropa)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Totalförsvaret

Totalförsvaret

Mom. 3 a (direktiven till nästkommande försvarskommitté)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 b (tilläggsdirektiv till sårbarhetsberedningen)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 49 för reservation 1 av Gunnar Björk i Gävle och Anders Svärd.

Mom. 3 d (barnomsorgen i samband med övningar inom totalförsvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 37 för motion 1238 av Karin Ahrland och Kerstin Ekman. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 e (direktrekrytering till civiltförsvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 16 för reservation 2 av Eric Hägelmark.

Punkt 3

Mom. 1 (samordning av civila och militära resurser för kust- och havsövervakning)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 5 (verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1982/83)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 69 för reservation 3 av Per Petersson m. fl.

Punkt 6

Mom. 2 a (krigsorganisationens utveckling)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 4 av Per Petersson m. fl.,
dels reservation 5 av Gunnar Björk i Gävle och Anders Svärd samt
dels reservation 6 av Eric Hägelmark
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 3 a (fullföljande av JAS-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 29 för motionerna 168 av Lars Werner m. fl., 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, 1798 av Margot Wallström m. fl., 2241 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del och 2250 av Evert Svensson m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 c (en parlamentarisk kommitté för upphandlingen av JAS-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 2241 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 e (den ekonomiska ramen för JAS-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 148 röster mot 135 för reservation 7 av Per Petersson m. fl. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

Margó Ingvardsson och Tommy Franzén (båda vpk) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

Eva Hjelmström, Tore Claeson och Inga Lantz (alla vpk) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Totalförsvaret

Mom. 3 f (flygindustriernas ansträngningar att minska sitt beroende av militär produktion)

Motion 908 av Nils Berndtson m. fl. och motion 2241 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, som ställdes mot motion 2250 av Evert Svensson m. fl. i motsvarande del, antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 19 för motion 908 av Nils Berndtson m. fl. och motion 2241 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 11 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 a (utredning av de centrala stabernas organisation)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Per Petersson m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 7

Mom. 1 (utgiftsramen för det militära försvaret, m. m.)

I en förberedande votering biträdde reservation 10 av Gunnar Björk i Gävle och Anders Svärd med 55 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 225 ledamöter avstod från att rösta.

Reservation 9 av Per Petersson m. fl. i motsvarande del, som i kontrapositionsvoteringen ställdes mot reservation 10 av Gunnar Björk i Gävle och Anders Svärd, antogs till kontraposition genom votering med uppresning.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 9 av Per Petersson m. fl. i motsvarande del, bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 2 (merkostnader för förbättringar av vissa värnpliktsförmåner)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Per Petersson m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 1 (överföring av försvarsindustrier i samhällelig ägo)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 351 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 (en plan för successiv övergång från militär till civil produktion inom försvarsindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 351 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 9

Mom. 12 b (anslag till Flygvapenförband: Forskning och utveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 19 för det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Mom. 33 a (medel till hemvärnets centrala förtroendenämnd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Per Petersson m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 34 (anslag till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 19 för det av Oswald Söderqvist under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del.

Punkt 14

Mom. 3 b (medel till skyddsrumutbyggnad)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Punkt 15

Mom. 1 (riktlinjer för det ekonomiska försvarets fortsatta utveckling)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 16 (ökade anslag till det ekonomiska försvaret)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 19 för motion 444 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Punkt 19

Mom. 2 (civilbefälhavarna)

Utskottets hemställan, som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservation 12 av Per Petersson m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 10

Mom. 2 b (beredskapslagring och industriella åtgärder)

Reservationen av Per Petersson m. fl., som ställdes mot motion 1109 av Lars Werner m. fl., antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 69 för reservationen av Per Petersson m. fl.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildning för
vårdyrken

15 § Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:26 om anslag till utbildning för vårdyrken, m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Punkt 1

Utbildning för vårdyrken

Anf. 98 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:26 har fogats tre stycken moderata reservationer. Den första av dessa reservationer rör planeringsramarna för läkarlinjen. Vi moderater anser att det nu är nödvändigt att minska antalet nybörjarplatser på läkarlinjen för att undvika ett framtida överskott av läkare. Det kan inte vara rimligt, vare sig ur samhällets eller den enskilde studerandes synvinkel, att utbilda för många läkare, bl. a. med tanke på utbildningens längd och kostnaderna för den. Vi anser därför att riksdagen bör fastställa en planeringsram om totalt 846 nybörjarplatser nästa budgetår. Den minskning som vi föreslår bör ske med 90 platser vid Karolinska institutet och ytterligare 90 platser på det sätt som regeringen finner lämpligt.

Undersökningar visar på ett överskott av 4 000 läkare redan år 1990, och inom ett par år kommer säkerligen den nuvarande läkarbristen att förvandlas till ett läkaröverskott. Enligt en rapport från Sveriges läkarförbund över den framtida läkararbetsmarknaden skulle sjukvården behöva expandera med 3 % per år för att svälja läkarutbudet i framtiden. Jämför detta med de 2 % som regeringen sagt att kommuner och landsting högst får expandera under de närmaste åren, vilket nog är en i sig alltför hög målsättning. Det kommer enligt min uppfattning därför inte att finnas ekonomiskt utrymme för att anställa alla nyutbildade läkare i framtiden.

Enligt landstingens kommunalekonomiska långtidsplanering avser man att inrätta 11 000 tjänster för specialistkompetenta läkare och allmänläkare 1985. Men redan då finns det 12 600 färdiga specialister och allmänläkare, alltså ett överskott på 1 600 läkare. I dag saknas ungefär 900 specialisttjänster, och när dessa är täckta och vi i stället har ett överskott på 1 600 specialister och allmänläkare, kommer detta naturligtvis att få effekter även för de nyutbildade läkarna. Bl. a. kommer utrymmet för vikariat att minska. De som börjar sina studier i dag kommer 1989 ut till AT-tjänstgöring på en arbetsmarknad, som är helt annorlunda än dagens. Det är alltså enligt min uppfattning redan nu väl sent att påbörja en minskning av antagningsantalet.

Sjukvården tar i dag ungefär 10 % av bruttonationalprodukten, och den kommer troligen inte att öka särskilt mycket i framtiden, relativt sett. Därför

Torsdagen den
28 april 1983

*Utbildning för
vårdyrken*

finns det inget som tyder på att de av mig nämnda prognoserna skulle slå helt fel. Allt resonemang om att nya arbetsavtal kan förändra den här bilden i någon avgörande omfattning är troligen också felaktigt.

När det nu kommer att finnas tillräckligt med utbildade läkare om några år, kan man ställa sig den berättigade frågan: Hur skall vi få de här läkarna att flytta till bristområdena? Det är ju en fråga som utbildningsutskottet inte har behandlat och inte har kompetens att behandla heller. Men det finns några intressanta aspekter att peka på här, exempelvis att arbetsmarknadsstyrelsen inte rekommenderar att nyexaminerade läkare, som flyttar för allmäntjänstgöring till ett underläkarförordnande på en bristort, skall få flyttningersättning. Motivet som anges är att det finns korttidsvikariat på studieorten. Men avsikten är ju att läkarna skall söka fasta utbildningstjänster i stället för vikariat. Staten motverkar alltså på detta sätt den läkarfördelningspolitik som drivs via socialdepartementet.

Alla tecken tyder på att vi kommer att få uppleva samma situation för läkarna som vi i dag har för tandläkarna, nämligen att bristerna snabbt kommer att försvinna och att en bristsituation kommer att övergå i en överskottssituation som kommer att drabba de enskilda nyutbildade mycket hårt.

Det finns enligt vår uppfattning ingen anledning för samhället att utbilda läkare till arbetslöshet. Kostnaden för en specialistkompetent läkare ligger någonstans mellan 600 000 och 900 000 kronor, och i en situation som dagens, då vi måste spara på samhällets resurser, finner vi moderater ingen anledning att utbilda för många läkare.

Herr talman! Vad jag har sagt om läkarutbildningen gäller i ännu högre grad tandläkarutbildningen. Vi utbildar för närvarande 380 tandläkare per år, men detta är en alldeles för stor utbildningsvolym. Vi moderater har därför föreslagit en minskning av tandläkarlinjens dimensionering för nästa läsår. Med tanke på det beräknade överskottet av 800 tandläkare redan år 1985 bör tandläkarlinjen minskas med 40 platser, och vi har föreslagit att 20 platser tas bort i Umeå och sammanlagt 20 i Stockholm och Göteborg, fördelade på det sätt regeringen finner lämpligt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

I detta anförande instämde Gunnar Biörck i Värmdö (m).

Anf. 99 IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Som framgår av budgetpropositionen skall läkardimensioneringsfrågan kopplas till frågan om ett regionalt hälsouniversitet i Linköping och därtill knutna frågor. En fråga är överföring av de två första studieåren på läkarlinjen från universitetet i Uppsala till universitetet i Linköping. Den dimensioneringsändring som kommer att diskuteras är 90 platser.

Situationen på arbetsmarknaden för läkarna är, som utskottet säger i sitt betänkande, svår att bedöma i dag. Den är komplicerad, och när nu

statsrådet lovar att i nästa budgetproposition återkomma med en samlad prövning av frågan om läkarutbildningens dimensionering, är det för tidigt att i dag ta ställning till de förslag som framförs i reservationen.

Så till tandläkarutbildningen. Två betänkanden, Tandvården under 80-talet och Reviderad tandvårdstaxa, är nu utsända för remiss, och vi bör vänta på remissbehandlingen innan ställning tas. Det är brukligt i alla andra fall, varför inte också i det här? Det bör noteras att vi vid föregående riksmöte beslöt om en minskning i Malmö med 40 nybörjarplatser till 60.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandet 1982/83:26 och avslag på reservationerna.

Anf. 100 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Iris Mårtensson säger att man skall minska med 90 platser i samband med att man utreder frågan om ett hälsouniversitet i Linköping. Till det kan sägas att det i och för sig är bra att regeringen börjar tänka på att vi har en överdimensionering av läkarutbildningen, men 90 platser är en alltför liten minskning och den kommer alltför sent. Som jag sade kommer de som just har börjat sin läkarutbildning att gå ut i slutet av detta decennium på en läkararbetsmarknad som är väsentligt sämre än dagens och då vi har ett stort överskott. Vi måste alltså redan nu agera.

Om vi skall få en jämn nivå på läkararbetsmarknaden i Sverige, behöver vi egentligen en dimensionering av ungefär 700 utbildningsplatser per år i stället för de 1 026 som regeringen har föreslagit. De motsvarar ungefär 1 % av en årskull. Sett i ett längre perspektiv innebär det att vi skulle få en läkare per 100 invånare, alltså ett dimensioneringstal som överstiger alla beräkningar och som när det gäller läkartäthet ligger högre än på alla andra håll i världen, oavsett vilket land man jämför med.

När det gäller tandläkarfrågan kan man i och för sig tänka sig att avvakta remissvaren på tandvårdsutredningen. Men utredningen pekar mycket entydigt på att vi har en alldeles för stor utbildningsvolym och att den borde minskas till i storleksordningen 220 eller 240 antagna per år. Därför måste vi även där skynda oss att dra ner på utbildningsvolymen. För varje år ett beslut i frågan dröjer kommer vi att få ett ytterligare överskott av tandläkare.

Jag trodde att socialdemokraterna inte ville ha någon arbetslöshet, vilken arbetsmarknad det än rör sig om. Är det så att man skiljer ut tandläkare och läkare från övriga grupper i samhället?

Anf. 101 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att Rune Rydén beträffande tandläkarutbildningen är inne på att vi bör avvakta remissvaren.

Arbetslösheten är för stor i dag. Så till vida kan jag hålla med Rune Rydén. Men när det gäller läkarna finns det ändå andra problemställningar som vi måste ta hänsyn till, t. ex. avbrott i utbildningarna och de yngre läkarnas möjlighet att utnyttja sin lagliga rätt till föräldraledighet. Vi skall heller inte glömma glesbygdproblemen. Läkartätheten i landet är ju ändå ojämn i dag.

Anf. 102 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Låt mig säga till Iris Mårtensson, att förvisso finns det bristområden i Sverige när det gäller läkare och kanske också i viss utsträckning tandläkare. Men dessa bristområden håller mycket snabbt på att fyllas ut med kompetenta läkare och tandläkare. Låt mig ta ett exempel från Norrbotten! Jag kontrollerade siffrorna i fjol och jag har dess värre inte hunnit kontrollera dem i detalj i år, men man har sagt mig att utvecklingen har fortsatt.

Mellan 1979 och 1981 hade det totala antalet läkare i Norrbotten ökat från 399 till 445. Antalet specialister och allmänläkare hade ökat från 158 till 221. Samtidigt hade korttidsvikariatet minskat till mindre än hälften, och flera av de utländska läkarna hade försvunnit därifrån. Tendensen är i varje fall där uppe entydig: bristsituationen håller på att försvinna. Innan eventuella dimensioneringsminskningar i läkarutbildningen har slagit igenom kommer förmodligen de problem på det här området som man nu har i Norrbotten, i Värmlands län osv. att vara lösta.

För tandläkarna är skillnaden mellan utbildningsvolymen och det faktiska behovet av nyutbildade tandläkare så stor, att vi redan nu måste fatta beslut om att minska utbildningsvolymen. Jag tycker att det är beklagligt att man från regeringens sida inte har velat ta de krafttag som behövs här.

Anf. 103 IRIS MÅRTENSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Rydén talade om situationen i Norrbotten och sade att bristen på läkare där håller på att upphävas, och det är i och för sig positivt. Men, Rune Rydén, när nu statsrådet har lovat att komma igen i nästa budgetproposition efter en samlad prövning, skulle vi då inte kunna acceptera det? Vi kan ju förvänta oss att någonting kommer att ske.

Tredje vice talmannen anmälde att Rune Rydén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 104 INGRID ANDERSSON (s):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 26 behandlas motion nr 755 där Ing-Marie Hansson och jag talat för möjligheten att inrätta kombinationstjänster för omvårdnadsforskare, bestående av en del praktiskt vårdarbete och en del forskning. Landstingen skulle vara huvudmän för vård delen, och staten skulle ansvara för forskardelen.

Vi har nu nya vårdutbildningar vilkas målbeskrivningar står i samklang med de hälso- och sjukvårdspolitiska mål som finns inskrivna i den nya hälso- och sjukvårdslagen, där också patientens rättigheter finns inskrivna.

För att intentionerna i lagstiftning och utbildning skall få genomslag i vården behövs ett systematiskt utvecklings- och rationaliseringsarbete. Glädjande nog har en omvårdnadsforskning kommit i gång i Sverige och de utbildade omvårdnadsforskarna utgör en värdefull utvecklingsresurs för hälso- och sjukvården som vi borde ta till vara.

Att läkarna arbetar parallellt med forskning och hälso- och sjukvård har

givit erfarenheter som kan tjäna som modell. Forskningsresultaten skulle med den föreslagna konstruktionen kanaliseras direkt in i vårdarbetet, där forskaren skulle möta problem att bearbeta. Omvårdnadsforskare i den direkta vården – både öppen och slutna vård kan komma i fråga – skulle bidra till att motståndet mot förändringar i invanda rutiner bryts, och en ökad medvetenhet om möjlighet till förändringar som ger positiva resultat kan väsentligen förbättra arbetsmiljön i vården.

När jag läste vad utskottet anfört när det gäller motion 755 trodde jag först att utskottet helt missförstått motionens syfte. Utskottet nämner huvudsakligen det statliga stöd i form av schabloniserat bidrag som används av utbildningshuvudmännen för inrättande av lärartjänster och att det för den kommunala högskoleutbildningen inom vårdområdet finns kommunalt reglerade lärartjänster med särskild inriktning på forsknings- och utvecklingsarbete, för vilka tjänster doktorsexamen är behörighetskrav.

Motionen berör inte lärartjänster utan tjänster med direkt arbete i vården kopplat till forskning.

Nu har jag erfarit att det sedan den 1 juli 1982 kan utgå ett schabloniserat statligt bidrag utan anknytning till lärartjänster och att det alltså är möjligt för landstingen att inrätta sådana kombinationstjänster som motionen avser.

Herr talman! Jag har därför inget annat yrkande än utskottets och får väl i fortsättningen försöka inspirera landstingen att utnyttja den möjlighet som finns. Men om det visar sig uppstå svårigheter eller oklarheter när det gäller genomförandet får vi återkomma.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (planeringsramar för läkarlinjen)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 69 för reservation 1 av Rune Rydén m. fl.

Mom. 4 (planeringsramar för tandläkarlinjen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Rune Rydén m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1982/83:34 Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning under år 1982 (redog. 1982/83:19 och 21)

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
28 april 1983

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:30 om ny vattenlag m. m. (prop. 1981/82:130 och 1982/83:26).

*Ny vattenlag
m. m.*

Anf. 105 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! Svensk vattenlagstiftning har internationellt ett mycket gott anseende. Ändå har vi här i riksdagen i dag att ta ställning till en ny och omarbetad vattenlag. Jag konstaterar att detta är ett av riksdagens största lagstiftningsärenden i modern tid. Jag noterar också att i stora delar är utskottet enigt.

Den nuvarande vattenlagens detaljreglerande tillåtlighetsregler ersätts i den nya av mera allmänt hållna regler, och detta gör lagen mer lättläst och mer lättillgänglig för allmänheten och för prövning. Enligt lagen tillkommer rätten till vatten den som äger den fastighet där vattnet finns. Vidare kan man konstatera att exploateringsintressena träder något tillbaka för allmänintresset i den nya lagen.

Jag sade att i stort sett är utskottet enigt, men till betänkandet har fogats fem reservationer och två särskilda yttranden. Reservationerna är gemensamma för de borgerliga partierna.

I den första reservationen tas tillståndsplikten för jordbruksbevattningen upp. Utskottets majoritet förordar regler som medför en allmän skärpning av tillståndsplikten beträffande jordbrukets möjligheter att utnyttja vattentillgångar för bevattning.

Vi reseranter anser att förslaget utgör en alltför långtgående inskränkning i markägarens rådighet över vatten. Det kan i praktiken bli så att en markägare som disponerar vatten som inte på något sätt har beröring med någon annan markägare kan bli tvingad att söka tillstånd. Vi reseranter anser att förslaget i stället bort utformas på samma sätt som för dikning, dvs. att skyldighet att söka tillstånd skall föreligga då det finns sannolika skäl för påverkan på motstående intresse. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten, i det här fallet länsstyrelsen, att vidta åtgärder om negativa effekter skulle uppstå. Jag yrkar bifall till reservation 1.

I reservation 2 diskuteras prövningssystemet. Majoriteten förordar här en administrativ prövning men anser sig inte ha tillräckligt underlag för att nu genomföra en sådan. I propositionen föreslogs att det judiciella systemet även i fortsättningen skulle följas vid prövning enligt denna vattenlag. Reseranterna stödjer här propositionen och anser ytterligare utredning helt onödig.

I den tredje reservationen till betänkandet behandlas markavvattning och naturvårdsintressen. Majoriteten anser i denna fråga att naturvårdsintressena har svårt att hävda sig vid torrlägningsföretag. Man föreslår därför att regeringen skall utreda och föreslå bestämmelser om tillståndsplikt för markavvattning i naturvårdslagen. Den samrådplikt enligt 20 § naturvårdslagen som finns anses ej vara nog för att garantera naturvårdens intressen. Vi reseranter anser att den nya vattenlagen ger möjligheter för naturvårdsin-

tressena att få gehör för sina synpunkter. Det har fungerat väl hitintills.

Utskottets majoritet gör här ett klart avsteg från principen om ett enhetligt och rationellt provningssystem. Det samrådsförfarande som hittills har ägt rum bör vara nog. Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

I reservation 5, som har anknytning till det särskilda yttrandet nr 2, tar vi upp övergångsbestämmelserna för äldre avgifter. Avgifterna när det gäller fisket har rättslig verkan 20 år och regleringsavgifterna 10 år framåt i tiden.

I denna fråga har meningarna verkligen varit delade. Enligt oss reservanter gör utskottets majoritet sig här skyldig till ett klart övergrepp på rättssäkerheten. Vi anser, i enlighet med vad som framförs i propositionen, att de nu gällande avgifterna skall gälla till dess de enligt vattendom skall omprövas. Majoriteten föreslår att sådana avgifter, som fastställts genom vattendomar, meddelats och vunnit laga kraft före den nya lagens ikraftträdande, skall uppräknas redan 1984.

Vi reservanter anser att det är uppenbart att denna uppräknings av löpande avgifter strider mot regeringsformens anda och de överväganden om den enskildes rättstrygghet som har legat till grund för förbudet mot retroaktiv lagstiftning. Enligt vår uppfattning utgör ett upphävande av rättskraften hos ett stort antal lagakraftvunna domar ett brott mot principen om domstolarnas självständighet gentemot den lagstiftande församlingen.

Majoritetens förslag om en höjning av avgifterna under fastställd avgiftstid innebär att den nya avtalsparten ensidigt frånträder avtalet och utnyttjar sin lagstiftningsmakt för att dra in mer pengar till det allmänna, med motsvarande ekonomiska förlust för vattenföretaget. Man kan ställa frågan om den sökande eller den som berörs kan lita på eller ha förtroende för staten.

Jag yrkar, herr talman, bifall även till reservationerna 5 och 4.

Anf. 106 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Den vattenlag som vi i dag har att ta ställning till skall ersätta en tidigare vattenlag, som har varit i kraft i 60 år. De motiv som fanns för den gamla vattenlagen finns fortfarande. Men till detta har det kommit en rad nya konflikter, som har föranlett en omarbetning och framtagandet av en ny lag.

Det är inget hastverk som vi nu har att behandla. Redan 1968 tillsattes den utredning som har arbetat fram underlaget till den här propositionen. Den utredningen jobbade i elva år. Sedan tog remissbehandlingen och skrivandet av propositionen fem år. Utskottet har jobbat med detta förslag i ungefär ett år. Det är alltså en ganska lång tid som man har arbetat med detta lagförslag, och det är ett väl underbyggt förslag.

Lagförslaget innebär, som Sven Eric Lorentzon tidigare sade, en genomgripande omarbetning av den gamla lagen. Man har förenklat och moderniserat regelsystemet och försökt skapa gemensamma bestämmelser för de flesta ting som skall regleras i denna vattenlag, för att på det sättet göra det lättare för dem som har att följa lagen.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

*Ny vattenlag
m. m.*

Torsdagen den
28 april 1983

Ny vattenlag
m. m.

I den nya vattenlagen skrivs att vattnet skall skyddas och vårdas, men det står också att vi måste spara på vattnet, eftersom det ibland är en knapp tillgång.

Det finns en hel del nyheter i lagen också. Man skall, som Sven Eric Lorentzon här sade, vid lämplighetsbedömningen ta mera hänsyn till allmänna planeringsförutsättningar och samhällsekonomi och inte, som tidigare, enbart till detaljerade tillåtlighetsregler.

Jordbruksbevattningen har gett upphov till konkurrens på många håll, och därför har förutsättningar för samfälligheter skapats. Möjligheten att ompröva villkoren för gamla tillstånd har också ökat. Vidare görs de nuvarande fiske- och regleringsavgifterna om till fiske- och bygdeavgifter som skall uppräknas årligen.

Det är ganska stor enighet i detta betänkande, som Sven Eric Lorentzon sade. Vi har varit överens om huvuddelen av de frågor vi har behandlat. Men det finns alltså fem reservationer, och framför allt en av dem är principiellt viktig.

Sven Eric Lorentzon har gått igenom reservationerna 1 och 2, och jag kommer inte att närmare gå in på dem, utan jag instämmer i vad Sven Eric Lorentzon har sagt.

När det gäller reservation 3 föreslås i propositionen att man skall ta hänsyn bara till vattenlagen när man bedömer avvattningsärenden. Utskottsmajoriteten menar att det inte räcker, utan man måste också bedöma dem enligt naturvårdslagen. Det är ett gammalt socialdemokratiskt krav, och vi har tidigare avisat det med motiveringen att vi får en ny vattenlag och vill se hur den ser ut. Och i den nya vattenlagen får man betydligt större möjligheter att ta hänsyn också till allmänna intressen, till naturvårdsintressen. Därför menar vi att de förslag som finns i denna proposition är tillräckliga för att tillgodose dessa intressen. Vi har alltså reserverat oss till förmån för propositionens förslag.

Reservation 4 gäller ersättningsregler för ändringar av mycket gamla tillstånd. Majoriteten har föreslagit att förändringar med upp till en tjugondel skall kunna göras utan att ersättning behöver betalas. Vi menar från reservanternas sida att det inte är riktigt att göra på det sättet. Det innebär en rättsverkan som inte är rimlig. Lagrådet har också i detta sammanhang varit tveksamt till att bete sig så. Möjligheterna att göra dessa förändringar har, som jag sade tidigare, ökat i det nya lagförslaget, och det måste räcka. Görs intrång, skall den ersättning som motiveras av intrånget ges.

Reservation 5 är den principiellt viktigaste. I propositionen föreslås att man skall göra en förändring på så sätt att vi får regler med årliga uppräknningar, men de avtal som löper skall få löpa sin tid ut innan förändringar görs. Det innebär alltså att vi får en successiv övergång till det nya systemet. För regleringsavgifter är avgiftsperioden tio år och för fiskeavgifter tjugo år.

Från reservanternas sida har vi alltså ställt oss bakom propositionens förslag, medan majoriteten har utarbetat ett eget förslag. Vi menar att det

inte är riktigt att göra så här mot dem som har dessa gamla avtal. De har ingått avtalen i förväntan att de skall gälla sin tid ut. Det är fråga om avtal mellan samhället och företagen. Man har alltså från statens sida ensidigt ändrat dessa regler, genom att tillgripa en lagstiftningsmakt. Jag vill, liksom Sven Eric Lorentzon, säga att detta enligt vår uppfattning är en retroaktiv lagstiftning. Detta strider mot regeringsformen. Även om man skulle tolka regeringsformen på ett annat sätt än vi gör, är detta förslag ändå att betrakta som en retroaktiv lagstiftning, eftersom det är emot den anda som framgår av regeringsformen.

Vi vill påstå att det ur moralisk synpunkt inte är lämpligt att ensidigt bryta avtal som man ingått. Vi måste vara aktsamma om det förtroende som människor, företag och alla i vårt samhälle har för oss som lagstiftare. Det är viktigt att upprätthålla det förtroendet, och vi menar att det kan få en allvarlig knäck, om vi fattar ett sådant här beslut.

Med det anförda vill jag yrka bifall till samtliga reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 107 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Regeringens proposition 1981/82:130 om förslag till ny vattenlag m. m. är mycket omfattande. Som framgår av propositionens beteckning är det mittenregeringen som lagt fram det här förslaget. Att propositionen är omfattande kan jag understryka genom att nämna att den har 25 kapitel lagtext, fördelade på över 300 paragrafer. Vidare kan understrykas att specialmotiveringen till förslaget till ny vattenlag upptar ca 250 sidor i propositionen.

Propositionen är en genomgripande systematisk omarbetning av den gamla lagen från 1918. Ett förenklat och moderniserat regelsystem införs. Detta förhållande bör göra den nya lagen lättare att förstå. Man skall inte behöva slå upp så många skilda ställen i lagboken för att få lagens besked i en viss fråga.

Tillåtlighetsreglerna blir mer flexibla och ger ökad möjlighet att beakta allmänna intressen, allmänna planeringssynpunkter och samhällsekonomiska synpunkter, för att nämna några. Det nyss nämnda förhållandet ger bättre möjlighet till en mer samlad bedömning vid vattenföretag än den nuvarande lagen.

Med hänsyn till den ökade jordbruksbevattningen införs möjlighet att bilda bevattnings-samfälligheter. Det bör understrykas att jordbruksbevattningen fått en särskild uppmärksamhet i propositionen. Följden har blivit att varje företag – även jordbruk med egen vattentäkt och blygsam bevattning – skulle kräva tillstånd. I reservation 1 har vi motsatt oss detta. Reservationen innebär att tillstånd skall krävas endast då det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom bevattningsföretaget i fråga. I sammanhanget kan påpekas att ett bevattningsföretag av någorlunda kapacitet är mycket dyrt. Det innebär att man till ett jordbruksföretag inte gärna inköper en anläggning utan att vara alldeles säker på att tillsynsmyndigheten – länsstyrelsen – skulle acceptera anläggningen.

I sammanhanget kan nämnas att jordbruksarrendator har rätt att utverka tillstånd till bevattning, trots att denne inte, då han inte är ägare av vattnet, har vad den nya lagen kallar "rådighet över vattnet". Rådighetsbegreppet ersätter "vattenrätt" och "vattenrättshavare" i lagtexten.

Som tidigare antytts har länsstyrelserna ett uttryckligt tillsynsansvar över vattenföretagen. Det framstår som alltmer angeläget att det kan ske en nära koppling mellan vattenlagen och samhällsplaneringen. I denna är vattenushållningsfrågorna en alltmer integrerad och väsentlig del. Mot den bakgrunden kan det framstå logiskt och rationellt att prövningen av vattenföretag skulle samordnas med miljöskyddslagstiftning, naturvårdslag och byggnadslag, vilka – liksom samhällsplaneringen – handhas av administrativa myndigheter. I utredningsskedet föreslogs ett helt nytt prövningssystem med administrativ prövning av de flesta vattenföretag och vattenanläggningar. Regeringsförslaget innebär, och jordbruksutskottet föreslår, bibehållande av det nuvarande systemet.

Vattendomstolar blir således prövningsorgan för både tillstånds- och ersättningsfrågor. Olika skäl redovisas för bibehållande av det nuvarande prövningssystemet. Bl. a. åberopas kostnads- och effektivitetsskäl. Vidare understryks att vattendomstolorna med de nya tillåtlighetsreglerna kan göra en allsidig prövning av vattenföretagen. Vissa remissinstanser anser också att länsstyrelserna med nödvändighet hade måst tillföras ny expertis, om man hade gått in för det prövningssystem som utredningen en gång i tiden föreslog.

Jordbruksutskottets majoritet hemställer att regeringen ytterligare överväger förslag till ett administrativt prövningssystem. I reservation 2 yrkar vi avslag på denna skrivning, och jag yrkar bifall till denna reservation.

I jordbruksutskottets mycket omfattande och ingående behandling av propositionen om ny vattenlag har ofta understrukits hur angeläget det är att undvika dubbelprövning vid ansökan om tillstånd för vattenföretag och vattenanläggning. Bl. a. av det skälet har vi inte ansett det nödvändigt att komplettera det vattenrättsliga prövningssystemet med bestämmelser om tillståndsprövning enligt naturvårdslagen. Av denna anledning yrkar jag bifall till reservation 3.

Enligt de föreslagna tillåtlighetsreglerna skall förrättningsmannen pröva företagets inverkan på allmänna intressen och då också på naturvårds- och miljöintressen. Om företaget medför skada eller olägenhet av större betydelse för allmänna intressen, får det ej komma till stånd. De redovisade bestämmelserna om tillåtlighets- och tillståndsprövning av vattenföretag kommer att innebära förbättrade möjligheter att inom ramen för den vattenrättsliga bedömningen hävda naturvårdsintressen när ett markavvattningsföretag skall prövas.

När man utför ett vattenföretag och får till stånd en vattenanläggning kan skador uppkomma som berör allmänna intressen. Som kompensation utdöms vissa avgifter. Avgifterna – allmänna fiskeavgifter och regleringsavgifter – utgår årligen med fast belopp som vattendomstol utdömt under vissa perioder – 20 resp. 10 år. För den följande perioden kan avgifterna ändras på

ansökan från den som innehar tillstånd för vattenföretaget i fråga eller också från kammarkollegiet. Som en motsvarighet till nuvarande regleringsavgifter föreslås nu en ny avgift med benämningen bygdeavgift. Faktorer som är kända och lätta att bestämma samtidigt som de ger uttryck för företagets omfattning och dess inverkan på bygden och bygdens miljö skall vara grundval vid beräkningen av avgifterna.

Tillämpningsområdet för bygdeavgiften blir större än för regleringsavgiften, vilken endast gäller regleringsföretag för kraftändamål. Själva avgiften knyts till en viss procent av basbeloppet. Härigenom uppnås en automatisk anpassning av avgifterna till förändringarna i penningvärdet.

Länsstyrelserna skall som tidigare förvalta och fördela regleringsmedlen i samråd med kommunerna. Det nya systemet kommer att ge betydligt mera pengar till kommuner som har stora vattenföretag och anläggningar inom sina gränser. Det är rättvist och riktigt. Men starkt delade meningar råder beträffande övergångsbestämmelserna vad gäller hur snabbt det nya avgiftssystemet skall tillämpas på äldre anläggningar. Jordbruksutskottets majoritet – socialdemokraterna och representanten för vänsterpartiet kommunisterna – har helt frångått propositionens förslag till övergångsbestämmelser och föreslår att riksdagen fattar ett belyst som sätter en mängd vattenrättsdomar ur kraft.

Herr talman! Jag vill påminna om den stora omfattning förslaget till ny vattenlag har. Med tanke på detta är motsättningarna få. Det finns endast fem reservationer, där folkpartiet, centern och moderaterna är eniga.

I reservation 5 och det särskilda yttrandet understryker vi det för rättskänslan stötande i att under fastställd avtalsperiod staten som den ene avtalskontrahenten ensidigt frånträder avtalet och utnyttjar sin lagstiftningsmakt för att dra in pengar till det allmänna, med motsvarande förlust för vattenföretagen. Det ligger nära till hands att beteckna ett sådant agerande som ett rättsövergrepp. Beslutet tyder inte heller på någon större respekt för domstolsväsendet. Många vattenrättsdomar förlorar sin rättskraft i vad det gäller avgiftsbelopp och avtalsperiod.

Vidare bortser majoriteten från problemen med ständigt ökande pålagor på kraftproducenterna. Det kan vidare påpekas att nyligen införd skatt på viss elkraft i kombination med den kostnadshöjning som en mångdubbling av avgifterna innebär så småningom måste återfalla på konsumtionskostnaderna. Det är dock trots allt en mindre viktig synpunkt jämfört med den brist på respekt majoriteten visar för de principer som från både offentligrättsliga och andra synpunkter bör ligga till grund för lagstiftningsarbetet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1–5 och i övriga delar till utskottets hemställan.

Anf. 108 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! I föreliggande betänkande har utskottet behandlat den mycket omfattande propositionen om en ny vattenlag. Den nuvarande vattenlagen har mycket gamla anor, och även om den under åren sedan 1918, då den infördes, varit föremål för omfattande revideringar, kan en hel del av

lagtexten betraktas som otidsenlig och svårtolkad. Under åren har det också tillkommit många nya intressen och förändrade omständigheter som gör det nödvändigt att den nuvarande vattenlagen ersätts med en helt ny lag.

När det gäller nyttjande av vatten finns det många intressen. Detta innebär att det ofta uppstår konflikter när det gäller rätten att utnyttja vatten.

Vid utskottsgranskningen av propositionen har vår strävan varit – förutom på vissa punkter, där våra uppfattningar går isär – att med den nya vattenlagen skapa ett instrument med vars hjälp det går att göra en rimlig avvägning mellan exploateringsintressen och motstående allmänna och enskilda intressen. Vidare får det inte för framtiden vara så att en gång givna tillstånd skall vara bestående för alltid. Nya intressen och ändrade förutsättningar måste kunna vägas in vid en omprövning av tillstånd att bruka vatten. Det är med hänsyn till miljö och allmänna intressen som denna rätt måste finnas. Även om vi inte kunnat enas i utskottet om samtliga de åtgärder som vi velat vidta för att komplettera propositionens innehåll och lagtext, har vi ändå i samstämmighet gjort vissa justeringar, dock av mera teknisk natur. För att utskottet skulle få en rimlig möjlighet att behandla propositionens innehåll har vi föreslagit att ikraftträdandet av den nya vattenlagen framflyttas till den 1 januari 1984.

Om vi med den nya lagen vill att vatten för framtiden skall skyddas mot alltför hård exploatering, till förmån för enskilda och allmänna intressen, måste sådan rätt att utnyttja vatten som strider mot allmänna och enskilda intressen begränsas. Som huvudregel måste gälla att skyldighet att söka tillstånd för utnyttjande av vatten skall föreligga, om det inte är uppenbart att varken enskilda eller allmänna intressen skadas genom vattenföretags inverkan på vattenförhållandena.

Denna tolkning är utskottet i stort sett överens om. Men jag kanske också kan uttrycka det så att vi är oense om hur vi skall tolka tolkningen.

Fem reservationer har fogats till betänkandet av utskottets borgerliga ledamöter. I den första reservationen vill man göra undantag från tillståndsprövning när det gäller utnyttjande av vatten vid bevattning av jordbruksareal där det inte bildats bevattningsföretag. Jag kan dela uppfattningen att enskilda jordbrukare kan utföra bevattning av sitt företag utan att detta för den skull medför några olägenheter. Men om flera jordbrukare utefter samma vattendrag bedriver jordbruksbevattning kan detta innebära problem. De behöver inte vara anslutna till ett gemensamt vattenföretag för att skada skall uppstå. Vi kan också förmoda att jordbruksbevattningen i framtiden kommer att öka, och därför bör vi vara uppmärksamma på detta område. Tillståndsplikt bör gälla även för enskilda företag.

Tillstånd för kraftverk och andra större vattenbyggnadsföretag prövas i dag av vattendomstol. Vattenlagsutredningen hade enligt sina direktiv att utreda frågan om hur tillstånd för vattenbruk skulle prövas och föreslog ett nytt prövningssystem, som innebär att man skulle övergå från den nuvarande juridiska prövningen till en administrativ prövning. Detta skulle innebära att tillstånd för de större företagen skulle prövas av regeringen, för de

medelstora av koncessionsnämnden och för de mindre av länsstyrelserna. Detta förslag mottogs med mycket blandade reaktioner av remissinstanserna.

I propositionen framläggs inget förslag om ett nytt provningssystem, utan det nuvarande juridiska systemet skall bibehållas. I utskottet har vi funnit att ett system med administrativ provning har många fördelar, men vi är dock inte beredda att föreslå ett direkt införande av ett sådant system utan anser att en ytterligare analys av systemet är nödvändig. Förslaget om administrativ provning bör inte avvisas, som föreslås i reservation 2. Vi vill i stället att den här frågan utreds ytterligare och att den får prövas i regeringskansliet. Därför yrkar jag avslag på reservation 2.

I propositionen behandlas även frågan om markavvattning. Från socialdemokraterna har vi sedan länge krävt inventering och bättre skydd för våra våtmarker. Vi anser att det inte är tillräckligt skydd att markavvattning skall prövas enbart ur vattenrättslig synpunkt, utan att man bör komplettera med tillståndsprövning enligt naturvårdslagen. Vi vill därmed förstärka skyddet för våra våtmarker utöver det som föreslås i propositionen och som de borgerliga har ställt sig bakom i reservation 3. Därför vill jag också yrka avslag på denna reservation.

Inte heller när det gäller ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning av tillstånd för vattenbruk har vi i utskottet kunnat enas. Från utskottsmajoritetens sida menar vi att om ett kraftverksföretag söker omprövning av tillstånd skall företaget, om så påkallas av allmänna intressen, avstå viss del – upp till 1/20 – av vattenföringen utan att göra anspråk på ersättning. Det kan, som vi ser det, inte vara orimligt att det vid omprövning vid sådana tillstånd tas viss hänsyn till uppkomna allmänna intressen. Därför vill jag också avvisa reservationskravet om ersättning till vattenkraftsföretag för sådana restriktioner som vi från socialdemokraterna föreslagit.

Bland alla de frågor som behandlas i propositionen finns också ett förslag om ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem. Det nuvarande avgiftssystemet är i många fall otidsenligt, eftersom det är fråga om långa avtalsperioder för detta avgiftssystem, i vissa fall upp till 20 år. Då det inte varit anpassat till penningvärdeförsämringen har systemet urholkats. Det nya avgiftssystemet är anpassat till kommande penningvärdeförsämringar genom årlig indexuppräkning.

Jag är medveten om att det kan vara komplicerat att vid införandet av ett nytt avgiftssystem få det anpassat till det redan löpande. Men när de borgerliga ledamöterna i utskottet här från talarstolen gör ett så stort nummer av att det skulle strida mot allmän rättspraxis och mot grundlagen, vill jag avvisa detta tal. Det är kammarkollegiet som har föreslagit det övergångssystem som vi från socialdemokraternas sida har förordat i betänkandet. Det är ju ändå kammarrätten som har att för regeringens räkning pröva sådana här frågor. Kammarkollegiet har påpekat att det mycket väl går att anpassa det äldre systemet till den nya vattenlagen med indexbundna avräkningar.

Det är enligt vår mening nödvändigt att snarast möjligt åstadkomma en

Torsdagen den
28 april 1983

Ny vattenlag
m. m.

anpassning av äldre avgifter till den aktuella prisutvecklingen. I annat fall kommer, som kammarkollegiet påpekar, stora förluster att uppstå för de allmänna intressen som avgiftsmedlen är avsedda att tillgodose. Det måste också vara angeläget att vi har en likvärdig bedömning av kraftverksföretagens vattenavgifter. Annars kommer de kraftföretag vilkas avgiftsperiod löper ut i år och som kommer att teckna nya avtal för lång tid framåt att länge ha en lägre avgift än de vars avtalstid löper ut strax efter det att den nya vattenlagen trätt i kraft 1984. Dessa kommer att få betydligt högre avgifter. Det kommer att uppstå orättvisor om det inte, såsom vi har föreslagit i betänkandet, sker en successiv övergång till det nya systemet.

Därför kan vi inte acceptera vad som föreslås i reservation 5, att tecknade avtal inte kan brytas, oavsett om förhållandena ändras väsentligt, som i detta avseende är fallet.

Jag vill också påpeka, att om vi hade infört ett nytt system – exempelvis en skatt eller någon annan form av avgift för kraftverksföretagen – hade ni inte alls kunnat hävda att det skulle strida mot någon grundlag. Vi får därför inte i detta fall hänga upp oss på vissa principer. Det gäller ju att skapa rättvisa mellan de olika kraftverksföretagen. Därför vill jag yrka avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 109 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg gör först en allmän deklARATION, där han betygar utskottets enighet. Sedan går han vidare och pekar på en del punkter där åsikterna går isär. Han säger, att en gång givna tillstånd ej för alltid skall vara gällande. Det har vi aldrig hävdad, herr Strömberg.

Vi har i våra reservationer bara gett uttryck för att vi vill slå vakt om rättstryggheten och säkerheten. De tillstånd som nu gäller kommer att successivt omprövas när avtalen går ut. Det är aldrig fråga om att ett tillstånd skall gälla för alltid.

Jag skall ta upp frågorna om markavvattning, ersättningar och rättstrygghet. Håkan Strömberg säger att penningvärdeförsämringen har gjort att de ersättningar som har utdömts är för låga, att värdet av dem har urholkats. – Jag vill svara med att det inte kan vara företagens skyldighet att ta ansvar för det. Det är samhället som har drivit en politik som gör att penningvärdet är urholkat, och det skall inte företagen straffas för. Vi hävdar att det strider mot rättssäkerheten.

Håkan Strömberg säger tvärtom.

Han säger att det allmänna gör stora förluster genom att man inte räknar upp värdena. Jag hävdar att det allmänna inte kan förlora pengar som man aldrig haft och egentligen inte skall ha.

Det blir givetvis en spänning mellan nya och gamla domar och omprövade domar. Men det är inte vad det gäller utan om en dom skall ha giltighet. Frågan är om ett företag – en enskild företagare eller ett bolag – kan lita på

ingångna avtal. I de här fallen har avtal träffats och också bekräftats. Om den ena parten ensidigt bryter ett sådant avtal är frågan vart samhället är på väg. Det är där vi hävdar att rättsotryggheten finns. Rättssäkerheten sätts ur spel.

Jag slutade mitt anförande med att fråga: Kan man lita på staten? – Jag hävdar att vi måste slå vakt om möjligheten att lita på staten och på av samhället ingångna avtal. Det är ett mycket rimligt krav i samhället.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

*Ny vattenlag
m. m.*

Anf. 110 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg sade att man när det gäller jordbruksbevattningen inte kan gå med på reservanternas skrivning på grund av att konkurrensen om vattnen kommer att bli så stor och att man därför måste begära tillstånd. Vi har i vår reservation inte sagt att man inte skall begära tillstånd – det är bara frågan om när tillståndsplikten skall inträda som vi är oense om.

I majoritetens förslag heter det att det skall vara uppenbart att man kan skada annan för att man skall vara skyldig att begära tillstånd. Vi har sagt att samma regel skall gälla här som när det gäller dikning – det skall vara sannolikt att man skadar någon annan för att man skall vara skyldig att begära tillstånd. Annars skulle man bli tvungen att begära tillstånd vid i princip varje tillfälle för att vara säker på att man inte gjorde fel. Det är inte motiverat att ha det på det sättet.

När det gäller hur de här ärendena skall prövas – om det skall ske genom ett administrativt förfarande eller om domstolarna skall göra det – har vi fastnat för det som föreslås i propositionen, nämligen att vattendomstolarna skall handlägga dessa ärenden även i fortsättningen; där finns en mycket stor kunskap, som vi i annat fall går miste om. Det kommer att vara mycket svårt att bygga upp den kompetensen på något annat ställe. Det är utan tvivel en mycket stor fördel att behålla det nuvarande systemet.

Håkan Strömberg säger att vi måste få ett bättre skydd för våtmarkerna och att man därför skall ha en prövning både enligt vattenlagen och enligt naturvårdslagen. Men vi har ju tidigare i betänkandet varit överens om att dubbelprövning skall undvikas i alla fall där så är möjligt. Vi menar att det här är ett fall där det definitivt är möjligt att undvika dubbelprövning, allra helst som den nya vattenlagen i sig innebär prövning av allmänna intressen och därmed också naturvårdsintressen.

När det sedan gäller den sista frågan – övergångsbestämmelserna till bygde- och fiskeavgifterna – är vi överens om den långsiktiga modellen: Vi skall ha en årlig uppräknings för att man skall få den rätta avgiften till kommunerna. Men det är här ändå fråga om avtal, och avtal kan man inte gå in och bryta hur som helst, menar vi. Därför måste vi acceptera att det här under en tid kommer att råda vissa orättvisor företagen emellan, beroende på att de har olika avtal. Jag tycker det är ett mycket gott skäl för ställningstagandet från oss reservanter.

Torsdagen den
28 april 1983

Ny vattenlag
m. m.

Anf. 111 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är ju ändå på det sättet, Håkan Strömberg, att vi i utskottet mycket noggrant har övervägt hur man bäst skall tillgodose kraven på rättvisa samtidigt som man bibehåller kravet att avkunnade domar skall gälla den tid som angivits. Vi har fått ta del av en hel del yttranden i den här frågan liksom i många andra, bl. a. av ett referat från konstitutionsutskottet från 1974, då man framhöll "att på förmögenhetsrättens område – dit vattenlagstiftningen får anses höra – den principen ansetts gälla, att ny lag inte bör ges tillämpning på rättsförhållande som uppkommit före lagens ikraftträdande. Stor vikt har enligt konstitutionsutskottet fästs vid den enskildes möjligheter att vid en rättshandlings ingående kunna överblicka konsekvenserna därav. Endast tungt vägande sociala hänsyn har ansetts kunna medge avsteg från denna grundsats" (konstitutionsutskottet 1974:60 ---).” Betänkandet var också föremål för riksdagens behandling och godkändes.

Jag har i min hand också ett referat av några domar, vilka det kunde vara av visst intresse att läsa in till kammarens protokoll:

”Umebygdens tingsrätt

Års- och korttidsreglering av sjön Ajaure. Regleringsavgift – dom 1977-12-28:

”Den nya avgiftsperioden löper t. o. m. år 1987. Eventuell begäran om ny prövning skall inges före utgången av år 1986”. Det är alltså ett domslut, som inte kan gälla längre.

Grundfors kraftstation. Fiskeavgift – dom 1981-09-22: ”Ny prövning påkallas före utgången av år 2000”.

Detta är klara exempel på hur otroligt långa perioder det kan gälla, vilket i sin tur på sitt sätt understryker att man behöver ha andra övergångsbestämmelser. Det finns flera exempel. Litet oroande är det att riksdagens majoritet genom ett beslut i kväll utan hänsyn kör över alla dessa domar.

Anf. 112 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Först till Sven Eric Lorentzon. Jag har aldrig påstått att företagen är orsak till detta. Vad vi pekar på är den gamla vattenlagen. Genom den inflation som började 1976 här i landet har det inte skett någon anpassning till penningvärdeförsämringen. Därför har man inte genom avgifterna nått de mål som man från början hade. Meningen var att avgifterna skulle täcka vissa kostnader som det allmänna kunde tänkas ha eller vissa förluster som kunde uppstå, t. ex. genom uteblivet fiske eller genom minskad turism och andra olägenheter på grund av reglering av vattendrag. Då kunde det inte vara mer än rimligt att man anpassade kraftverksföretagens avgifter. Trots allt är det ganska blygsamma belopp som kraftverksföretagen betalar. För en glesbygdskommun kan de dock innebära en ganska hygglig inkomstförstärkning, om vi kan anpassa systemet.

När det gäller jordbruksbevattningen vill jag säga till Lennart Brunander att det inte behöver innebära några olägenheter, om enskilda lantbrukare

bevattnar sina åkrar och ängar ur ägt vatten. Men om flera lantbrukare kring samma sjö eller vattendrag börjar ta i anspråk vatten för jordbruksbevattning, kan det medföra stora olägenheter. Det får inte vara så att man kan gå in och göra vissa begränsningar först sedan man har upptäckt att det har skett avsevärda skador. Det är bättre att man redan vid tillståndsgivningen gör nödvändiga avvägningar för att kunna bibehålla och skydda vatten från sådana här ingrepp.

Börje Stensson talade om kravet på rättvisa. Vad innebär det för rättvisa, Börje Stensson, om vi tvingas skjuta på lagens ikraftträdande till den 1 januari 1984? Det finns kraftverksföretag, vilkas avtalsperioder löper ut under detta år och som skall teckna nya avtal med i vissa fall 20-åriga avtalsperioder. Deras avtal skulle då enligt ert förslag gälla i 20 år, medan ett annat kraftverksföretag, som tecknar nytt avtal fr. o. m. 1984 sedan den nya lagen har trätt ikraft, får betydligt högre avgifter, trots att bara ett år skiljer. De tar förmodligen ut samma pris per kilowatt, men kommunerna får mycket små intäkter av de företag som har tecknat avtal före den nya lagens ikraftträdande.

Anf. 113 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Herr talman! Mycket kort till Håkan Strömberg. Det finns en principiell skillnad mellan våra uppfattningar. Låt oss bara konstatera detta. Det lönar sig inte så mycket att argumentera. Vi hävdar emellertid att ett ingånget avtal är ett ingånget avtal och skall gälla. Det kan inte ensidigt brytas.

När man stiftar lagar, kommer man alltid till en tidpunkt då lagen skall träda i kraft. Det kan väl inte från rättssäkerhetssynpunkt vara på annat sätt än att ikraftträdandet skall ske den dag som riksdagen har beslutat för ikraftträdandet. Någon gång måste man ändå ha en brytpunkt. Om riksdagen vill ha längre tid för att väl genomarbeta detta förslag, är det helt ovidkommande för företagen. Det är vår egen sak.

Anf. 114 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg sade, att om det blir stora olägenheter när man tar vatten ur en sjö eller ett vattendrag för jordbruksvattning, skall man söka tillstånd. Det är naturligtvis så. Blir det stora olägenheter, får det nog anses ha varit sannolikt att så skulle bli fallet, och då skall man söka tillstånd även enligt vårt förslag.

När det gäller bygdeavgifterna säger Håkan Strömberg att det är ganska små belopp det handlar om men att det för den enskilda kommunen kan röra sig om rätt mycket pengar. Ja, det är klart. Jag kan mycket väl dela Håkan Strömbergs uppfattning – visst vore det bra om kommunerna kunde få dessa pengar.

Men vi måste ändå ha respekt för de avtal som slutits och inte gå in och bryta dem bara därför att vi tycker att det vore riktigt att kommunerna fick litet mer pengar. Jag tycker inte att det skälet är tillräckligt. Vi måste ha respekt för det vi beslutat tidigare och även ta konsekvenserna av det.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

*Ny vattenlag
m. m.*

Torsdagen den
28 april 1983

Ny vattenlag
m. m.

Anf. 115 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Håkan Strömberg vet mycket väl vilken tid vi har avsatt för resonemang kring de här frågorna. Jag kan medge att rådande förhållanden inte är bra och att vi inte är skuld till dem. Här är det fråga om försyndelser som ligger långt tillbaka i tiden, men dem bör man inte sona med en ännu värre sådan, tycker jag.

Den lagstiftning som riksdagen nu föreslås besluta om innebär ett undanröjande av rättskraften hos lagakraftvunna domar som innehåller uttryckliga besked om avgiftsperiodens längd och om tiden för påkallande av omprövning. Jag vill inte vara med om det, och av den anledningen har jag reserverat mig.

Anf. 116 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Sven Eric Lorentzon talar om att det finns så stora principiella betänkligheter mot det förslag som utskottsmajoriteten har förordat. Men om det principiella ställningstagande som Sven Eric Lorentzon talar för medför en stor orättvisa, är det då inte bättre att kasta principerna och införa logik och praktisk handling i lagstiftningen och få lagen rättvist anpassad till samtliga kraftverksföretag?

Lennart Brunander säger att enskilda lantbrukare måste kunna ta ut vatten för bevattning. Det är självklart, men när man finner att ett stort antal enskilda lantbrukare var för sig har tagit ut vatten för bevattning, har skadan redan skett och då är det alltså för sent. Vi vet att jordbruksbevattningen kommer att öka i framtiden.

Det kan inte vara så svårt för en lantbrukare som har för avsikt att ta i anspråk vatten för bevattning att söka tillstånd. Man får då göra en avvägning av vad det uttaget kommer att innebära för vattendraget i fråga. Kommer det att medföra skada, eller gör man den bedömningen att olägenheten är så obetydlig att uttaget kan tillåtas?

Jag tror att man i de allra flesta fall kan tillåta bevattning, men i vissa fall måste det självfallet införas restriktioner, om vi vill skydda vattnen, i allmänt och enskilt intresse.

Talmannen anmälde att Lennart Brunander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 117 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Ett omfattande lagförslag läggs nu på riksdagens bord för godkännande. Förslaget har både brister och förtjänster. En av bristerna betonas av Tore Claeson i en avvikande mening till civilutskottets yttrande. Han anser att till detta hade bort fogas ett avsnitt med följande innehåll och med rubriken Fastighetsägarens rätt till vatten:

”Lagförslaget innebär (prop. s. 77–79) att en ny vattenlag skall bygga på den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. Frågan har endast översiktligt diskuterats av vattenlagsutredningen (SOU 1977:27 s. 125 ff.), som stannat för den princip som förs

vidare genom propositionen. Man har därmed avvisat ett mer offentlighetsligt inriktat system, som liknar det som gäller i bl. a. Danmark, Frankrike, Italien och Västtyskland och som innebär att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse räknas som allmänna. Naturvårdsverket och Svenska naturskyddsföreningen har emellertid i sina remissvar (propositionens bilagedel s. 104–105) övertygande hävdad att mycket talar för att en ny vattenlag bör baseras på mer offentlighetsliga principer.

Det kan inte förutsättas att jordbruksutskottet skulle ha möjligheter att för beslut med anledning av den nu föreliggande propositionen lägga fram ett lagförslag som utgår från de offentlighetsliga principerna. Jordbruksutskottet bör emellertid i detta sammanhang föreslå riksdagen att begära ytterligare utredning i detta ämne i syfte att lägga grunden för en reform av vattenlagstiftningen m. m. som lägger fast och utgår från principen att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse skall räknas som allmänna.”

Detta yttrande överensstämmer med vpk:s principiella grundsyn. Det finns anledning att återkomma i frågan.

Till förtjänsterna i det nya lagförslaget hör utan tvivel förslaget om nya, indexreglerade reglerings- och fiskeavgifter. Dessa avgifter har alltid varit för låga. Att de bestämts för så långa perioder har också bidragit till att urholka deras realvärde. När jag 1980 ställde frågan när avgifterna skulle uppräknas och om en indexreglering var tänkbar i samband med en sådan uppräkning, fick jag ett positivt svar. Vem kunde då ana att det skulle dröja hela fyra år, innan man uppfyllde ett så starkt rättvisekrav? Det är nämligen ett rättvisekrav att reglerings- och fiskeavgifterna höjs.

Det är också bra att höjningarna genomförs när lagen träder i kraft. Mycket få tänker på hur omfattande skador på försörjningsunderlaget i ett älvområde en vattenreglering kan medföra. Jag vill belysa dessa skadors omfattning med några siffror. Det gäller två älvar inom min egen hembygd, nämligen Lule älv och Skellefte älv, och mark som tagits i anspråk för sjöregleringar och kraftverk.

Skadorna omfattar för områdena kring Skellefte älv 87 hektar tomt- och inägomark, 2 721 hektar skogsmark och 974 hektar övrig mark, dvs. totalt 3 792 hektar.

För områdena kring Lule älv omfattar skadorna 582 hektar tomt- och inägomark, 10 761 hektar skogsmark och 6 968 hektar övrig mark, dvs. totalt 18 311 hektar.

För de kommuner som deltog i arbetet inom Fjällkommunernas samarbetskommitté är lagförslaget en framgång, om än senkommen. Mot bakgrund av den stora eftersläpningen och av att fiske- och regleringsavgifterna fastställts för långa perioder och inte varit indexreglerade är de påståenden som görs i det gemensamma borgerliga särskilda yttrandet på s. 94 och 95 i betänkandet rätt märkligt.

Här hävdas på fullt allvar att behovet av en omedelbar och kraftig ökning av avgiftsmedlen inte styrkts. Ändå vet undertecknarna mycket väl att det förslag som utskottsmajoriteten ställt sig bakom kom från kammarkollegiet. Kammarkollegiet är ju den myndighet som tillsammans med kommunerna

Torsdagen den
28 april 1983

*Ny vattenlag
m. m.*

fört det allmännas talan i vattenmål och fastställelser av avgiftsmedel. Skulle alltså kammarkollegiet sakna nödvändig överblick?

Dessutom är inte avgiftsmedel ett indragande till staten, vilket på fullt allvar hävdas i det gemensamma yttrandet. Fiskeavgifterna finansierar i huvudsak sötvattenlaboratoriets verksamhet. De är också avsedda för fiskebefrämjande åtgärder. Regleringsmedel används dels för att ersätta skador som inte täckts i vattenmål, dels som en sorts bygdefond, för främjande av näringslivet, elektrifiering etc.

Det särskilda yttrandet från de borgerliga representanterna åbcropar också moraliska skäl för att stödet för ett omedelbart genomslag på avgiftsmedelsbeslutet uteblivit. Ja, graden av moral ligger här i valet mellan att äntligen ge de områden som drabbats av vattenkraftsutbyggnad en rimlig bygdeersättning, eller att slå vakt om vinstnivån i redan extremt lönsamma vattenkraftföretag. Borgarna väljer här tveklöst att göra sig till tolkar för kapitalägarintressena.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 118 TALMANNEN:

Propositioner beträffande den i reservation 2 på s. 89 i betänkandet upptagna frågan om provningssystemet, som inte har anknytning till något moment i utskottets hemställan, ställs före mom. 5 som avser regeringens provningsrätt.

Mom. 3 (tillståndsplikt för jordbruksbevattning)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 132 för reservation 1 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Beträffande provningssystemet

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Mom. 8 (markavvattning och naturvårdsintressen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ersättningsfrihet för det allmänna vid omprovning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Arne Andersson i Ljung m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 14 a (övergångsbestämmelser för äldre avgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 132 för reservation 5 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
28 april 1983

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:25 om vissa ändringar i fråga om markvillkoret m. m. i samband med statliga bostadslån (prop. 1982/83:118).

*Markvillkoret i
samband med
statliga bostadslån*

Anf. 119 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! I propositionen som ligger till grund för det betänkande vi nu behandlar, föreslås bl. a. att det s. k. markvillkoret, som i dag gäller i exploateringsområden, återinförs även i saneringsområden. Mark som här förvärvats i sådana områden före den 9 februari 1983 skall dock undantas fram till den 1 juli 1985. Markvillkoret i samband med statlig bostadslångivning innebär i princip att bostadslån medges endast om kommunen har förmedlat den mark som skall bebyggas.

Markvillkoret infördes 1975. I förarbetena angavs bl. a. att ett markvillkor skulle vara ett verksamt medel när det gällde att genom en kommunal markfördelning tillse att bostadsbyggandet anförtros byggherrar som har bästa förutsättningar och vilja att bygga goda och billiga bostäder. Dåvarande bostadsministern föreslog att länesökande som ägde marken eller innehade den med tomträtt den 1 november 1974 skulle vara undantagen från markvillkorets tillämpning utan någon begränsning framåt i tiden. Detta blev också riksdagens beslut.

Efter en utvärdering av bostadsstyrelsen beslutade emellertid riksdagen 1981 på förslag av dåvarande bostadsministern i proposition 1980/81:194 att markvillkoret skulle slopas i saneringsområden.

Med den ändrade inriktning som kommunernas bostadsförsörjning har tagit under senare år – från nyproduktion i exploateringsområden till förnyelse- och kompletteringsbebyggelse i saneringsområden – är det angeläget att ombyggnadsverksamheten kan få en ökad omfattning. Riksdagsbeslutet 1981 bidrog verksamt till att antalet igångsatta ombyggnationer vinterhalvåret 1981-1982 nära nog fördubblades jämfört med motsvarande period ett år tidigare.

Det måste även från sysselsättningssynpunkt vara viktigt att den höga nivå som nu uppnåtts kan bibehållas. En förutsättning är dock att de som nu äger ombyggnadsmogna fastigheter långsiktigt kan planera sin förvaltning, så att de utan större osäkerhet kan ta initiativ till förändringar i fastigheterna. Ett återinförande av markvillkoret i saneringsområden snarare ökar än minskar den osäkerheten. Syftet med markvillkoret är ju att kommunen först skall avgöra om nuvarande ägare är lämpad att bygga om och fortsättningsvis förvalta sin fastighet. En sådan prövning borde anses vara avklarad i och med att fastighetsägaren en gång medgivit förvärvstillstånd enligt tillståndslagen.

Bostadsministern anser i föreliggande propositionsförslag att de möjligheter att utöva inflytande över förnyelseverksamheten som kommunen har enligt nuvarande regler inte är till fyllest. Kommunen kan emellertid redan i dag, inom ramen för det kommunala inflytandet i lämplighetsfrågor enligt

Torsdagen den
28 april 1983

*Markvillkoret i
samband med
statliga bostadslån*

bostadsfinansieringsförordningen, överväga sådana frågor som överlåtelsepriser, lägenhetsfördelning och gårdssanering – utan att för den skull försvåra att angelägna ombyggnadsprojekt kommer till stånd genom omfattande förändringar i ägoförhållandena.

Man kan av propositionen utläsa att bostadsministern i första hand vill göra det möjligt för de kommunala bostadsföretagen och de rikskooperativa organisationerna att framgent svara för förnyelseverksamheten och förvaltningen av ombyggnadsmogna fastigheter. Man kan emellertid på goda grunder fråga sig om dessa alltid är de bäst lämpade och mest ändamålsenliga förvaltarna för den uppgiften med tanke på fastighetsbeståndets karaktär och egenskaper. Det finns många fall under senare år som talar för motsatsen, t. ex. Haga i Göteborg och kvarteret Piskan på Söder i Stockholm, så till vida att förnyelsen blir betydligt kostsammare än vad den annars skulle behöva bli.

Herr talman! Mark- och konkurrensvillkoret är ett trubbigt instrument i bostadspolitiken.

Det torde också medverka till ett motsatt förhållande till vad regeringen i andra sammanhang sägs sträva efter, nämligen en ökning av såväl ROT-verksamheten som viss nyproduktion inom bostadssektorn.

Skall vi kunna åstadkomma en bostadsmarknad som fyller kravet på bostäder med god standard till lägsta möjliga kostnad för bostadskonsumterna är det inte fler regleringar vi behöver, utan en väsentlig minskning av redan befintliga regleringar.

Förslaget om produktionsanpassad belåning innebär att hela produktionskostnaden kan räknas som underlag. Jämfört med den traditionella låneberäkningen kommer härigenom den totala lånesumman att bli större, liksom därmed också samhällets kostnader för dessa lån.

Genom möjligheten att använda hela produktionskostnaden som låneunderlag finns risk att kostnadsmedvetandet minskar, vilket leder till dyrare bostäder. Även detta förhållande skulle bidra till ökade kostnader för samhället.

I nuvarande statsfinansiella situation måste samhällets generella bostadssubventioner begränsas. Ett system med produktionskostnadsanpassad belåning verkar i motsatt riktning. Vi moderater kan mot den bakgrunden inte biträda förslaget om en utvidgad produktionskostnadsanpassning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna 1, 3 och 4.

Anf. 120 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Som skäl för att införa markvillkoret i saneringsområden anför socialdemokraterna att kommunernas möjlighet att utöva inflytande över bostadsbyggandet inte är tillräckligt stor. Vi från folkpartiet och centern kan inte dela den uppfattningen. Det finns i dag många möjligheter för samhället att öva inflytande på bostadssektorn.

En återgång till gamla regler beträffande markvillkoret är inte rimlig. Det

är i första hand med hjälp av den fysiska planeringen som markanvändningen skall styras.

Vi hyser stor oro för att ett införande av markvillkoret kan begränsa stadsförnyelseverksamheten. Det är inte något egenvärde i att samhället äger all mark. Samhället skall i stället genom vettiga ombyggnadsregler och bra ombyggnadsfinansiering se till att ombyggnadsverksamheten hålls i gång – och att den volym på ombyggnadsverksamheten som de icke-socialistiska regeringarna fick till stånd bibehålls och utökas. Denna volymökning kunde ske bl. a. genom att lättnader i markvillkoret gavs.

Vad man nu kan befara, om det socialdemokratiska förslaget går igenom, är att vi får en stagnation på ombyggnadsverksamheten, att stadsförnyelsearbetet hämmas och att sysselsättningen i byggbranschen minskar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 121 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Margareta Gard har redogjort en hel del för innehållet i det förslag som regeringen har presenterat. Därför kanske det inte finns någon större anledning för mig att utveckla själva sakfrågan.

Vad det handlar om är att bostadslån i princip endast skall beviljas om kommunen har förmedlat den mark som skall bebyggas. Undantag kan i vissa fall medges. Avsikten med förslaget är, som sagt, också att stimulera nyproduktionen, genom att reglerna för den s. k. produktionskostnadsanpassade belåningen förbättras.

Det är kommunen som har ansvaret för bostadsförsörjningen inom sitt verksamhetsområde. Det är kommunerna som anger målsättningar i sina bostadsförsörjningsprogram, och dessa program beslutas av de demokratiskt valda fullmäktigeledamöterna runt om i landet. Därför är det självklart för oss socialdemokrater att vi genom beslut här i riksdagen medverkar till att ge kommunerna de redskap som behövs för att klara en socialt inriktad bostadspolitik.

Markvillkoret gäller i dag i exploateringsområden, och det föreslås bli utvidgat även till saneringsområden. Eftersom det framtida byggandet till stor del – utgår jag från – kommer att inriktas på saneringsområden, anser vi det naturligtvis angeläget att regeringens förslag genomförs. Som vi framhåller i betänkandet ger inte nuvarande regler kommunerna de möjligheter som man anser erforderliga för att nå de mål man ställer upp för sin bostadsförsörjning. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 25.

Det man kan fundera över är den inställning som redovisas från borgerligt håll. Vad är det egentligen för skillnad mellan att införa dessa regler i exploateringsområden och att göra det i saneringsområden? Om man accepterar det ena borde man naturligtvis även kunna godta den bit som gäller saneringsområdena. Dessutom kommer det inte, som man har uttryckt det, att minska möjligheterna till sysselsättning, eftersom kommunen skall kunna få dispenser, om möjligheterna skulle försvåras – enligt farhågor från borgerligt håll.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

*Markvillkoret i
samband med
statliga bostadslån*

Jag kan förstå att moderaterna ställer sig helt vid sidan av detta förslag, därför att de driver en linje som innebär att de fria krafterna, de som har hand om pengarna, skall styra all denna verksamhet. Vi socialdemokrater tror att kommunfolk runt om i landet är väl skickade att klara detta. Därför yrkar jag än en gång bifall till hemställan i betänkande nr 25.

Anf. 122 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Lennart Nilsson säger att kommunerna har ansvar för bostäderna i kommunen. Men de har inte ansvar för att förvalta och bygga dessa bostäder. De har ett planmonopol, det är riktigt, och det kan de utöva. Men därför är det inte sagt att de skall behöva vara fastighetsförvaltare. Jag tror, Lennart Nilsson, att det är betydligt bättre om vi får konkurrens inom bostadssektorn – då kan vi också få fram betydligt bättre och billigare bostäder.

Det har visat sig, att när man tog bort markvillkoret i saneringsområden blev det en markant uppgång av ombyggnationer just i saneringsområdena. Det visar väl tydligt att vi behöver ha mindre regleringar, att vi behöver låta de privata byggherrarna komma in och medverka till att öka ombyggnationen, i stället för att som nu begränsa den genom regleringar, såsom socialdemokraterna vill göra genom att införa markvillkoret i saneringsområden.

Anf. 123 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Det är faktiskt så, Lennart Nilsson, att det skäl som vi hade för att ta bort markvillkoret i saneringsområden fortfarande gäller, och det är ni socialdemokrater som skall bevisa att det blir en större ombyggnadsverksamhet om man återinför markvillkoret. Vi har ju fått en större ombyggnadsverksamhet sedan vi tog bort markvillkoret. Det är verkligheten, och vi vill att den fortfarande skall vara sådan att vi kan få en bra stadsförnyelse.

Anf. 124 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Jag förstår inte vad ombyggnadsverksamheten har med markvillkoret att göra. Det Margareta Gard nu säger, att det är kommunerna som har ansvaret, är naturligtvis riktigt. Men det Margareta Gard och moderaterna vill göra är att frånta kommunerna ansvaret för bostadsförsörjningen och lämna över det till enskilda byggare och människor som i olika omfattning handlar med mark. Jag har inte något emot privata byggmästare, men man kan ju notera moderaternas inställning. De menar ju att bostadskooperationen och de allmännyttiga bostadsföretagen inte klarar av verksamheten. Det tyder på att man över huvud taget inte anser att vi skall ha någon form av socialt inriktad bostadspolitik här i landet. Man vill lämna över till privatkapitalet att styra bostadsbyggandet. Den politiken står inte vi socialdemokrater för.

Torsdagen den
28 april 1983

*Markvillkoret i
samband med
statliga bostadslån*

Anf. 125 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Det är icke oväsentligt, Lennart Nilsson, om man kan få tillgång till de bostadslån som finns för byggnation och som allmännyttan och kommunerna har tillgång till. Därför tycker vi att de kommunala bostadsföretagen, kommunerna och de privata byggföretagen skall kunna konkurrera på samma villkor och ha samma möjligheter att bygga. Först då kan vi få se vem som gör det bäst. Inom de privata byggföretagen finns det skickligt yrkesfolk med god erfarenhet av byggnation. Det tycker jag att vi skall ta till vara. Det behöver vi göra för att få god bostadsstandard till billigaste möjliga pris.

Anf. 126 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att Margareta Gard blandar ihop begreppen litet. Det finns ju olika bitar i bostadsförsörjningen. Det handlar dels om markägande, dels om byggande och dels om förvaltande. Vad det handlar om i det här ärendet är att kommunerna skall ha ett redskap för att kunna styra markanvändningen.

När Margareta Gard säger att det är viktigt att privata byggföretag får tillgång till bostadslån stämmer det inte riktigt med att moderaterna i andra sammanhang vill avskaffa de statliga bostadslånen och släppa allting fritt på det här området. Men när det passar debattens syfte använder man de här tricksen. Det föreliggande förslaget ger kommunerna möjlighet att styra markanvändningen, och det är det som är viktigt. Detta har inte med själva byggandet och förvaltandet att göra.

Anf. 127 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Jo, Lennart Nilsson, det är faktiskt så att markvillkoret är avgörande för vilka lån man skall få. Vi moderater tycker att man skall ta bort de här förmånliga lånen och att man i varje fall skall ha samma villkor, oavsett om det är fråga om en privat byggare eller kommunen. Markvillkoret medverkar till att man inte får denna likställighet, utan att det är förmånligare för kommunerna. Det kommer att bli mycket svårt, praktiskt taget omöjligt, för en privat byggare att gå in i saneringsområden på grund av att man har så olika villkor jämfört med kommunerna: Det avspeglar sig givetvis i hyrorna, för kapitalkostnaderna är ju en viktig bit i hyressättningen. Jag hoppas att Lennart Nilsson är på det klara med att markvillkoret har konkurrensvillkoret inbyggt. Det är det som man grundar lånen på, samtidigt som man har produktionskostnadsanpassningen i vad gäller lånemöjligheterna. Den ekonomiska biten är alltså utomordentligt viktig i det här fallet. Markvillkoret syftar till att förhindra privata byggare att på lika villkor kunna gå in och bygga och reparera.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mineralpolitik

Mom. 1 (avskaffande av markvillkoret)

Utskottets hemställan bifölls med 224 röster mot 69 för reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl.

Mom. 2 (ändringar i fråga om markvillkoret)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 63 för reservation 2 av Kjell Mattsson m. fl. 56 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (avskaffande av konkurrensvillkoret)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 5 (ändrade regler för produktionskostnadsanpassad belåning och av villkoren för bostadslån m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes med reservation 4 av Rolf Dahlberg m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1982/83:32 Anslag på tilläggsbudget III (prop. 1982/83:125 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Mineralpolitik

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:32 om mineralpolitik (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 128 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 32 om mineralpolitik behandlas bl. a. budgetpropositionens förslag rörande anslag till Sveriges geologiska undersökning, till Bergsstaten och till Statens gruvegendom. I anslutning härtill har näringsutskottet tagit upp en rad besparingsförslag som moderata samlingspartiet lagt fram med anledning av budgetpropositionen.

Vad gäller mineralområdet – påpekas det i den moderata besparingsmotionen – har vi under de senaste åren medverkat till en förstärkning av statens insatser. Bl. a. har vi under det föregående riksmötet ställt oss bakom ett uttalande om ytterligare överväganden från regeringens sida rörande prospekteringsverksamheten i Bergslagen. Däremot har vi, som redovisas i betänkandet, motsatt oss det i höstas beslutade särskilda reservationsanslaget om ytterligare 300 milj. kr. för ett femårigt program för utökad prospektering.

Om man till detta anslag, som riksdagen sålunda redan har anvisat, lägger de medel som föreslås i budgetpropositionen, blir det enligt vår mening en orimligt snabb och kraftig ökning av den totala anslagsnivån för prospektering. Följden av dessa beslut kan bli, som vi påpekar i reservation nr 1, att detta inverkar negativt på företagens egna prospekteringsansträngningar eller kommer att medföra en betydande resursknapphet vid ett rationellt utnyttjande av anslagna medel.

Vårt ställningstagande i reservation nr 1 innebär således ett prospekteringsanslag om 46,2 milj. kr., vilket innebär en minskning med 15 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Dessutom föreslår vi att bemyndigandet för regeringen att ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med nämndens för statens gruvegendom verksamhet skall begränsas till att gälla 10 milj. kr. för budgetåret 1984/85. Regeringen har här föreslagit ett bemyndigande om sammanlagt 83 milj. kr. för de tre närmast följande budgetåren, varav högst 40 milj. kr. för budgetåret 1984/85.

I budgetpropositionen har därutöver föreslagits att riksdagen skall fatta beslut om en engångsanvisning om 4 milj. kr. för begagnande av statens rätt till latent kronoandelar i utmål enligt gruvlagen. Då flertalet av dessa latent kronoandelar torde vara av ringa värde, bör bevakningen enligt vår uppfattning begränsas till de fall då ett påtagligt statligt intresse kan anses föreligga. Kostnaderna för denna bevakning bör då kunna begränsas till belopp som kan inrymmas i nämndens ordinarie anslag. I reservation nr 2 föreslår vi därför att den föreslagna anslagsposten om 4 milj. kr. slopas.

Våra besparingsförslag skall ses i relation till andra åtgärder – t. ex. på skattepolitikens område – som kan vidtas för att främja näringslivets konkurrenskraft och framtida lönsamhetsutveckling. Vid en sådan avvägning – vilken, herr talman, blir alltmer ofrånkomlig i ett läge med ett dramatiskt ökande budgetunderskott, allt fler utlandslån och ökande statsskuldsräntor – blir prioriteringen av andra åtgärder alltmer betydelsefull.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2, som fogats till betänkandet.

I övrigt biträder vi näringsutskottets förslag. Jag skall i det följande endast kommentera den del av betänkandet där utskottet uttalar sig beträffande forsknings- och utvecklingsarbetet rörande användning av alunskiffer. Som framhålls i budgetpropositionen åligger det 1981 års energikommité att belysa hur de svenska skiffertillgångarna långsiktigt kan komma att utnyttjas.

Kommitén skall därvid som ett första steg utvärdera de resultat som forsknings- och utvecklingsarbetet i Ranstad har givit. Detta har inneburit uppbyggnad av kunskaper inom främst två huvudområden, nämligen för det första hydrometallurgi, dvs. metallutvinning genom kemiska processer, och för det andra energiutvinning ur högaktiva, inhemska kol. Stigande energipriser, ökande miljökrav samt fattigare malmer medför att intresset för hydrometallurgi kommer att öka i framtiden.

Den vid Ranstad uppbyggda utrustningen och kunskapen inom detta område kan till stora delar betecknas som unik för Sverige. Utgående från det pågående utvecklingsarbetet avseende fullutvinning ur skiffer har verksamheten successivt vidgats både nationellt och internationellt i form av uppdragsverksamhet. Tillsammans med 5–10 större svenska företag bearbetas olika projekt i både glas-, bänk- och pilotskala, t. ex. rening av komplexa sulfidmalmer, rening av kisel och ädelmetallutvinning.

En inledande bearbetning har även gjorts av den internationella marknaden. Här bearbetas i dag tre större projekt, bland vilka särskilt kan nämnas processutveckling avseende ädelmetallutvinning ur malm från ett latinamerikanskt land. Detta arbete utförs i samarbete med SAREK, ett SIDA-organ. I samarbete med ett av Sveriges större gruvföretag bearbetas ett projekt i Egypten avseende framställning av aluminiumkemikalier.

I Ranstad har uppförts den första större pilotanläggningen i Sverige för förgasning enligt den s. k. virvelbäddsprincipen. Under åren 1978–1980 gjordes omfattande försök med förgasning av skiffer i denna anläggning. Sedan försöken med skiffer i denna skala avslutats utfördes de första pilotförsöken med förgasning av torv och biomassa. Arbetena genomfördes tillsammans med Studsvik Energiteknik på uppdrag av nämnden för energiproduktionsforskning. Utgående från bl. a. dessa data uppfördes senare i Studsvik en större demonstrationsanläggning för förgasning av torv och biomassa enligt denna princip.

Det fortsatta arbetet med förgasning av skiffer har kommit att koncentreras till slaggande förgasning utgående från Bolidens Inredteknik, ursprungligen utvecklad för järnframställning. Utvecklingsarbetet enligt denna princip innebär en satsning på en ny utrustning anpassad för låghaltiga kolmaterial, ett område där det i dag inte finns någon kommersiell driftsutrustning. Vid ett framgångsrikt arbete med denna utvecklingslinje skulle en internationell marknad kunna öppna sig, där t. ex. kolavfall från anrikningsverk kan vara av intresse.

Det nu pågående arbetet med slaggande förgasning innebär uppförande av en större pilotanläggning vid Ranstadsverket. Processutveckling i denna anläggning beräknas pågå till 1987/88 med test av både inhemska och utländska material. I slutet av 1980-talet beräknas sedan tekniken vara mogen för uppförande av en större demonstrationsanläggning, i Sverige eller på internationell basis.

Näringsutskottet framhåller i betänkandet att de befintliga anläggningarna i Ranstad skall utnyttjas för fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser. För att säkerställa denna verksamhet är det av avgörande betydelse att statsmakterna på ett tidigt stadium lägger fast riktlinjer för ett mer långsiktigt forsknings- och utvecklingsprogram än som hittills har förekommit. Näringsutskottet begär därför att regeringen skall lägga fram förslag till sådana riktlinjer.

Sammanfattningsvis innebär, herr talman, det jag anfört att jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter utom momenten 1 och 2, där jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar finns de delar av årets budgetproposition som berör mineralpolitiken och dessutom 26 motioner, som rör allt från programmet för utökad prospektering till förbud mot uranbrytning.

Torsdagen den
28 april 1983

I betänkandet behandlas också frågor på en rad olika nivåer – från prospekteringsfrågornas programmässiga hantering till brytvårdheten i olika enskilda gruvor. Detta senare kan vara nog så viktigt i de lokala sammanhangen, men jag kommer inte att gå in på de motionerna och reservationerna.

Mineralpolitik

Centern finns här med på 2 av de 13 reservationer som finns i betänkandet. Reservationerna gäller Ranstadsverkets framtid, som Sten Svensson talat om här, och förbud mot uranbrytning, båda frågor som diskuterats i kammaren tidigare vid flera tillfällen och där positionerna i och för sig är välkända.

Som alla vet är verksamheten vid Ranstad numera inte inriktad på att ta upp någon storskalig uranbrytning i vårt land. Sådana planer har funnits men är inte längre aktuella.

Efter regeringsskiftet 1976 ställdes verksamheten vid Ranstad om till forsknings- och utvecklingsprogram, vars innehåll den föregående talaren har berört. Det var bl. a. viktigt att utvärdera möjligheterna att ta till vara skifferns övriga beståndsdelar vid sidan av uranet. Vi vet i dag att det finns starka miljömässiga och ekonomiska skäl mot en exploatering av skifferfyndigheten i Ranstad. Därför är vi redan nu beredda att dra slutsatsen att det nuvarande arbetet vid Ranstad bör upphöra. Återställningsarbetena måste självfallet fullföljas och finansieras. Den framtida användningen av Ranstadsverket utreds delvis inom ramen för 1981 års energikommitté. Vi betonar därför att den utredningen bör ge ett sådant underlag att beslut om verkets framtida användning kan fattas under hösten 1984. Samtidigt bör problemen med återställningsarbetena få sin lösning. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Jag yrkar därför bifall till reservation 5.

Låt mig säga, som en kommentar till den föregående talaren, att det naturligtvis finns viktiga forskningsinsatser som kan bli aktuella, men vi ser inte att skifferanvändningen tillhör dem.

Majoriteten vill göra ett uttalande av innebörd att statsmakterna skall lägga fast riktlinjer för ett mer långsiktigt forsknings- och utvecklingsprogram, dvs. för tiden efter halvårsskiftet 1984. Som grund för ett "säkerställande" av verksamheten framöver vid Ranstad hänvisar majoriteten av moderater, folkpartister och socialdemokrater till den utredning om alunskiffern som sker i 1981 års energikommitté. Frågan, som man vill komma tillbaka till, är alltså hur de svenska skiffertilgångarna långsiktigt kan utnyttjas.

Det skulle egentligen krävas att majoriteten klagör om det fortfarande är uranet som hägrar för de tidigare starka kärnkraftsanhängarna eller om de har en mer nyanserad uppfattning på den här punkten i dag. Det som Sten

Svensson anförde gav vissa besked, men det vore bra om övriga partier i majoriteten yttrade sig i den här frågan.

Reservation 13 om förbud mot uranbrytning har nära anknytning till Ranstadsfrågan. Vi konstaterar i reservationen att något behov av uranbrytning i Sverige för den i tiden avgränsade användningen av kärnkraft i vårt land inte föreligger. Dessutom skulle brytningen med stor sannolikhet bli olönsam, även om världsmarknadspriserna på uran varierar en del över tiden. Men den frågan har i och för sig ingen avgörande betydelse i sammanhanget. Det har däremot ett par andra omständigheter. Bryter vi uran ökar vi riskerna för kärnvapenspridning genom att ytterligare öka urantillgången i världen. Det borde väl vara en moralisk förpliktelse för alla som ställer upp för våra internationella fredssträvanden att inte i detta sammanhang medverka till att sprida uran över världen – det måste väl vara ett av syftena med att hålla den frågan öppen. Jag har svårt att se hur man kan argumentera på något annat sätt.

Men det är klart att man blir litet villrådig när man tar del av vad utskottsmajoriteten säger i betänkandet. Där argumenterar man inte i sak – i stället hänvisar man till att utskottet och riksdagen redan tidigare år avstyrkt och avslagit motioner med motsvarande innebörd. Dessutom hänvisar man till minerallagen och andra lagar där staten redan ställt upp krav på tillstånd. Det är ju inte heller någon argumentation i sak.

Det är f. ö. att argumentera vid sidan av vad vi kräver, nämligen att riksdagen i lag – minerallag eller annan lag – slår fast att uran inte skall brytas i Sverige. Vi kräver alltså att lagen skall ange beslutets innehåll. Att vi har lagstiftning som kräver att man ansöker om tillstånd om man vill öppna en urangruva är en sak. Men vi begär ett ställningstagande i den moraliska frågan, och vår position är att uran inte skall brytas – alltså skall uranbrytning förbjudas i lag.

Men vilken uppfattning i sakfrågan – inte bara i formfrågan, som man utvecklat i utskottsbetänkandet – har då majoriteten? Vi reserverar oss på grund av de debatter som tidigare förts i den här frågan veta svaret, men det vore bra om det blev klart utsagt också här. Jag yrkar bifall till reservation 13.

I övrigt vill jag yrka bifall till utskottets majoritetsförslag. Låt mig bara tillägga ett par saker!

Utskottet har mycket välvilligt behandlat motion 653 av Nils Åsling. Den är i sak tillstyrkt genom utskottets skrivning, av vilken framgår att det särskilda anslaget för prospektering och projektering skall få utnyttjas även utanför Norrbotten, Västerbotten och Mellansverige.

I den omdiskuterade frågan beträffande samarbete mellan LKAB och Svenska BP Mineral AB – den nuvarande regeringen beslutade den 3 mars ge tillstånd till BP att tillsammans med LKAB äga inmutningar i Mellansverige – understryker utskottet med stort eftertryck att staten genom utnyttjande av kronoandelsinstitutet och i egenskap av ägare till LKAB skall bibehålla svensk kontroll över de naturtillgångar som berörs av avtalet mellan LKAB och BP. Det finns anledning att läsa in detta till protokollet.

I höstas föreslog den ny tillträdande regeringen att 300 milj. kr. skulle anvisas för utökad prospektering, projektering av nya gruvor, brytvårdhetsundersökningar och andra forsknings- och utvecklingsprojekt inom gruvnäringen. Vi hade i sak inte så mycket emot den satsningen, men det fanns inte mycket underlag programmässigt för dessa 300 miljoner. Därför yrkade vi avslag på förslaget och ansåg att 30 milj. kr. borde räcka för det nu innevarande budgetåret.

Nu har industriministern i budgetpropositionen preciserat hur han vill använda denna ekonomiska ram för olika geografiska områden och olika objekt: Norrbotten, Västerbotten, Mellansverige, Stekenjokk och det s. k. Nordkalottprojektet. Men det saknas fortfarande klara riktlinjer för hur denna stora summa framöver skall användas. Att man har fördelat den regionalt är ju bara en del av ett program med någon ambitionsnivå. Såsom majoriteten skriver – bl. a. det tror jag ligger till grund för många av motionerna – råder det oklarhet om hur medlen skall fördelas och huruvida programmet skall omfatta hela landet. Den oklarheten hade varit möjlig att undvika om man från början framlagt ett ordentligt program och därefter begärt pengar på grundval av detta. Då hade kanske en del av de motioner som har behandlats i det här betänkandet inte behövt väckas. Då hade vi klarare kunnat se hur denna stora post på 300 milj. kr. mer långsiktigt skall användas.

Anf. 130 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Med anledning av Olof Johanssons fråga vill jag erinra om att dåvarande industriministern Åsling i budgetpropositionen för budgetåret 1977/78 påpekade att alunskiffern innehåller en lång rad mineral, t. ex. aluminium, vanadin, molybden, nickel och andra sällsynta jordartsmetaller. I propositionen anförde herr Åsling bl. a. följande:

”Härtill kommer att oljan i skiffern kan användas också för att framställa ammoniak för exempelvis gödselmedelsindustrin och metanol för bl. a. inblandning i motorbränsle. De svenska tillgångarna av alunskiffer är så stora att vårt land har potentiella möjligheter att bli självförsörjande med flertalet nämnda mineral.”

Detta innebär att den dåvarande regeringen – om jag inte minns fel ingick även Olof Johansson i denna – ansåg att skifferforskningen var en mycket angelägen uppgift. Även riksdagen underströk denna betydelse, då den behandlade propositionen. Innebörden i det ställningstagande som majoriteten gör i betänkandet är alltså att den forsknings- och utvecklingsverksamhet som då initierades nu skall fullföljas även för framtiden.

Anf. 131 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det har gått ett antal år sedan dess, och vi har fått flera uppgifter, bl. a. med utgångspunkt i den forskning som vi då satsade på. Det var också ett av de viktiga resultat som vi ville uppnå. Det skulle inte kunna sägas att vi inte ordentligt tog reda på fakta när det gällde möjligheterna att utnyttja alunskiffer framöver.

En del av det som Sten Svensson har redogjort för – utan att vi behöver gå in på detaljer i dag – är naturligtvis sådant som bör kunna utnyttjas i framtiden. Men det är också viktigt – och det hoppas jag att Sten Svensson nu svarar klart på – att man i så fall undantar uranet från de framtida planerna. Såsom utskottsmajoriteten nu har skrivit, har man inte gjort detta. Sten Svensson vet lika väl som jag att däri har tidigare legat mycket av den ekonomiska grunden för ett alunskifferprojekt.

Anf. 132 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Det väsentliga i sammanhanget är att vi bevarar vår handlingsfrihet för framtiden. Om någon kommersiell brytning skall göras blir det ju en beslutsprocess i särskild ordning, oavsett om brytningen sker i Ranstad eller, beträffande skiffertillgångar, på annat ställe i vårt land. Det prövas i enlighet med 136 a § byggnadsstadgan.

Vad jag i detta sammanhang vill framhålla är att den pågående forsknings- och utvecklingsverksamheten måste leda fram till resultat. Vad som framför allt är angeläget och som jag särskilt vill understryka är att man utvecklar en teknik, som gör att vi den dag då vi till följd av avspärning eller andra förhållanden, som vi i dag inte kan förutse, behöver utnyttja dessa mineral, behärskar en teknik som i största möjliga utsträckning skyddar miljön. Jag anser att det är en angelägen uppgift för forskningen att förse oss med en teknik på detta område.

Anf. 133 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Eftersom det är sent på kvällen, skall jag inte föra denna diskussion så mycket längre. Jag noterar att Sten Svensson lägger tyngdpunkten i sin argumentation på relativt oförargliga ting. Det har inte alltid varit så. Jag konstaterar den omsvängning som har skett. Men jag utgår ifrån att det i dessa långsiktiga planer från majoritetens sida inte ligger en svensk uranbrytning.

Anf. 134 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Enigheten om mineralpolitiken som den presenteras i näringsutskottets betänkande är stor. Visserligen är reservationerna till antalet tretton, men i elva av dem återfinns samma parti, vpk, som undertecknare. Sedan tillkommer ett antal enskilda motioner, och eftersom talarlistan är ganska lång förmodar jag att motionärerna kommer att förklara sina målsättningar.

Jag avser inte i nuläget att nämnvärt förlänga debatten i den här frågan, mot bakgrund av den stora enighet som jag har konstaterat. Jag vill ändå på två områden delge kammaren några synpunkter.

Från folkpartiets sida konstaterar vi det positiva i att socialdemokraterna nu i regeringsställning insett det nödvändiga och viktiga i en ökad satsning på prospektering. Folkpartiet har tidigare i regeringsställning varit pådrivare för ett utbyggt program på prospekteringsområdet. Det dåvarande s. k.

Norrbottenspaketet innehöll bl. a. en ökad satsning just på prospektering.

Syftet nu liksom förra gången är att öka livslängden hos befintliga gruvor och mineralföretag. Inte minst viktigt på området är att skapa förutsättningar för nya gruvor och företag.

Av utskottets skrivning på s. 21 kan någon dra den slutsatsen att folkpartiet i december 1982 vid behandlingen av reservationsanslag på 300 milj. kr. på tilläggsbudget för detta år skulle ha reserverat sig mot beslutet att avdela detta belopp för prospektering under en femårsperiod. Faktum är att det som skilde oss åt i denna fråga då var att vi från vårt håll hävdade det riktiga i att medel för prospektering skulle anslås för ett år framåt tills ett mera underbyggt prospekteringsprogram för återstoden av den aktuella femårsperioden tagits fram.

Nu har vi fått ett bättre underlag, låt vara att man skulle vilja ha det mer omfattande. Vi anser från folkpartiet nu, som vi gjorde hösten 1982, att en ökad prospektering är nödvändig, om vi inte ytterligare skall tappa underlag för en omfattande och lönsam gruvhantering i vårt land.

Jag skulle så vilja säga något om det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs vid Ranstadsverket när det gäller alunskiffer. Tidigare talare har varit inne på samma område, och utskottet är inte enigt på den punkten. Centern och vpk kräver att det nuvarande forsknings- och utvecklingsarbetet vid Ranstadsverket upphör.

På något sätt får man känslan att bakom det kravet döljer sig någonting av ett uranspöke. Jag tycker att det skulle vara tråkigt om man i det här läget skulle låsa sig mot den bakgrunden, eftersom det inte finns några som helst förslag att utvecklingen skall drivas i den riktningen.

Utskottsmajoriteten anser att de befintliga anläggningarna i Ranstad bör utnyttjas för fortsatta forsknings- och utvecklingsinsatser. Det som nu är viktigt är att regeringen, efter det att den arbetsgrupp som nu utreder frågan om den fortsatta verksamheten vid Ranstadsverket framlagt sina förslag, förelägger riksdagen förslag i fråga om mål och inriktning när det gäller Ranstadsverkets framtid. Från vårt håll stöder vi en sådan handlingslinje i fråga om Ranstadsverket och dess framtida uppgifter.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 32.

Anf. 135 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Makt över råvarutillgångarna spelar en central roll i internationella relationer. Kampen om råvarutillgångarna är ett tungt inslag i det politiska maktspelet. Den vållar fortlöpande svåra konflikter och grova övergrepp mot folk och nationer.

Det var kampen om järnmalmsexporten under världskriget som fick fyrtipartiregeringen i Sverige att så villigt gå herrarna i Berlin till handa. Det var för oljans skull det väpnade angreppet mot Libanon och bombningarna av tätbefolkade bostadsområden i Suez 1956 och 1958 ägde rum. Det var för koppars skull den chilenska demokratin skulle krossas.

Denna maktkamp går i vår tid i hög grad tillbaka på det faktum, att de olika råvaruområdena starkt domineras av några få stora multinationella företagsimperier. Inte sällan är det ett enda jätteföretag som kontrollerar merparten av resurser och marknad, och för nästan samtliga mineral dominerar ett, två eller tre storföretag helt marknaden. I västvärlden finns omkring 700 gruvbolag. Ett sextiotial av dem kontrollerar hela västvärldens mineralförsörjning. 19 bolag står för en tredjedel av hela försörjningen. Två bolag kontrollerar hälften av försörjningen med antimon, två över 40 % av försörjningen med aluminium, ett enda bolag kontrollerar 70 % av all kobolt, ett bolag över hälften av all vanadin, två bolag kontrollerar 70 % av all nickel och två över 60 % av all molybden.

Vad ger detta för utgångspunkt för en svensk mineralpolitik? Det inskräper framför allt den grundläggande betydelsen av en självständig, nationell politik. Samhället skall äga och utvinna mineralen. Multinationellt inflytande och privata storbolag med utländsk anknytning skall hållas utanför. Teknik och prospektering skall styras av samhället, i demokratiska former och under öppenhet och insyn.

Detta är bakgrunden till vpk:s yrkanden rörande mineralpolitiken.

Samhällsekonomiska överväganden och långsiktiga internationella perspektiv skall vägleda utvinningen. Samhället skall svara för vidareförädlingen. Mineralförekomsterna skall nationaliseras.

British Petroleum, ett av de fyra största multinationella energibolagen, bör under inga omständigheter släppas in på det svenska mineralområdet – det är näst intill otroligt, vilken aningslöshet som här präglar den socialdemokratiska regeringens handlande när den föreslår detta. De viktiga legeringsmetallerna bör i största möjliga utsträckning brytas i Sverige för att i någon mån frigöra landet från det starka beroende av de multinationella råvarujättarna som nu råder beträffande volfram, vanadin och titan. Ett enhetligt koncessionssystem bör ersätta inmutningssystemet i den framtida regleringen av rättsförhållandena på mineralområdet. Riksdagen bör göra en framställning till regeringen om att utländska engagemang i gruvnäringen bör förhindras. Sådana engagemang är politiskt och ekonomiskt osunda. De leder till allvarliga beroenden av oansvariga makter, som står över nationalstaternas kontroll, och de främjar storbolags marknadsdominans och kartellväsen på det internationella området.

Det är mot den bakgrund som jag här i korthet har beskrivit jag yrkar bifall till samtliga vpk-reservationer i betänkandet om mineralpolitiken.

Anf. 136 KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg i denna debatt främst uppehålla mig vid vad som anförts i reservationerna 1, 2, 4, 8, 9, 10, 11 och 12. Övriga reservationer kommer Birgitta Johansson och Karl-Gustaf Mathsson att ta upp i sina anföranden.

Tyvärr nödgas vi konstatera att omfattningen av den svenska gruvhanteringen i alla avseenden har starkt gått tillbaka under senare år. Främst gäller detta järnmalmsproduktionen, där Sverige, från att på 1950-talet ha varit

världens dominerande järnmalmsexportör med en andel av världsmarknaden på 39 % år 1950, har gått ner till en motsvarande andel av knappa 5 % år 1981. Andra länder, främst Brasilien och Australien, men också Kanada och Sovjet, är nu dominerande på denna världsmarknad. Ett exempel på denna nedgång är vår export till EG, vår största exportmarknad, dit vi levererade 25 miljoner ton 1970, vilket motsvarade 24 % av EG:s hela järnmalmsimport. 1981 var motsvarande siffror 14 miljoner ton resp. 12 %.

Det råder i dag ett mycket stort gap mellan möjligt och faktiskt kapacitetsutnyttjande i de svenska järnmalmsgruvorna. Detta strävar man nu efter att minska, och det går tyvärr mycket hårt ut över sysselsättningen. Vi har alla kunnat följa hur exempelvis LKAB:s flera gånger reviderade produktionsplaner har medfört att mer än 1 000 gruvarbetare och andra anställda har förlorat eller kommer att förlora sina arbeten. Det ser inte ut som om situationen för järnmalmsgruvorna skulle ljusna under de närmaste åren. Till övriga problem kommer också att LKAB brottas med mycket stora kvalitetsproblem, som nu snarast måste lösas och som kommer att kosta mycket pengar.

För annan gruvproduktion än järnmalm är bilden kanske mera optimistisk. De gruvor som vi, i brist på bättre ord, brukar kalla för icke-järngruvor ser ut att hålla sin nivå och bedöms dessutom i någon mån kunna öka antalet anställda. Totalt sett torde bedömningen vara att gruvindustrins relativa betydelse inom svensk industri troligen kommer att fortsätta minska.

Det är mot denna bakgrund som regeringen hösten 1982 beslutade att låta utarbeta ett investerings- och utvecklingsprogram för gruv- och mineralindustrin. Som ett första led i detta arbete föreslås nu ett anslag av 300 milj. kr. för ökad prospektering, för ökad livslängd hos befintliga gruvor och för att skapa förutsättningar att öppna nya gruvor.

Vi menar att detta är en angelägen och nödvändig insats, men jag poängterar att det naturligtvis också är angeläget att alla resurser nu samordnas och att ett verkligt samarbete etableras mellan parterna. Resultatet måste alltså bli i linje med vad propositionen syftar till.

Herr talman! Jag skall nu göra en personlig reflexion. När jag talade om de resurser som behövs är det naturligtvis också fråga om personresurser. Det är angeläget att man, som någon tidigare har sagt, mobiliserar de personella resurser som finns för att vi skall få en god effekt av denna satsning.

Det gör mig bekymrad, herr talman, att jag i dag kan konstatera att förre chefsgeologen i LKAB sedan många månader är utan arbete. Tibor Paråk var alltså chefsgeolog i LKAB. I detta läge har vi inte råd att avstå från kunnigt folk, och här är det fråga om kunnigt folk.

Det är alltså min förhoppning att man någon gång skall kunna ta ett initiativ och se till att nyttja denne utomordentligt kunnige geolog inom ramen för denna satsning.

Herr talman! Jag vill starkt framhålla att det var en personlig reflexion, som inte i övrigt har att göra med utskottsbetänkandet.

I samråd med företrädare för myndigheter, företag och fackliga organisationer på mineralområdet har industriministern tillsatt tre regionalt inriktade

arbetsgrupper för fortsatt arbete. Detta har också omnämnts av tidigare talare.

Herr talman! Som vanligt, höll jag på att säga, råder det delade meningar om dessa regeringens förslag. I reservation nr 1 yrkar således moderaterna på en kraftig prutning av regeringens anslag till prospektering. Som motiv anges risken för att en så kraftig ökning av det statliga prospekteringsstödet skulle medföra att företagens egna prospekteringsansträngningar minskar. Jag tror inte att den risken föreligger, då det vid överläggningen med gruv- och mineralindustrins företrädare visat sig att det finns utrymme för betydligt utökad prospektering i landet.

Vidare föreslår man i denna reservation att anslaget till nämnden för statens gruvegendoms verksamhet skall begränsas till ett anslag på 10 miljoner och omfatta endast budgetåret 1984/85. Till detta kan sägas att prospektering är en långsiktig verksamhet och att därför NSG:s projekt vanligen pågår längre tid än två till tre år. Det är därför angeläget att man har möjligheter att göra ekonomiska åtaganden under minst tre år.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på reservation 1.

I reservation 2 yrkar likaledes moderaterna en prutning. Man yrkar nämligen avslag på de 4 miljonerna till finansiering av s. k. latent kronoandelar. Förhållandet är att NSG under 1982–1983 gjort en omfattande utredning av dessa latent kronoandelar i 332 utmål. I 190 av dessa utmål bedömer man en framtida brytning aktuell. Kostnaderna för dessa andelar ryms inte i NSG:s ordinarie budget, och därför behövs anslaget på 4 miljoner. Jag yrkar därför avslag även på reservation 2.

Jag vill nu övergå till att kommentera reservation 4 som handlar om det avtal som upprättats mellan LKAB och BP Mineral. Låt mig till en början understryka att det hela grundar sig på ett avtal som, i likhet med vilket annat avtal som helst, är möjligt att säga upp om det i framtiden skulle visa sig vara mindre fördelaktigt. Jag föreställer mig att vissa förutsättningar också finns för omförhandlingar. I övrigt anser utskottets majoritet att regeringens beslut i denna fråga stämmer väl överens med vad riksdagen tidigare har uttalat när det gäller breddning och satsning på nya projekt inför 1980- och 1990-talet och att det därvid bör finnas plats för både svenskt och utländskt kunnande och investeringskapital, liksom också för teknologi.

Vpk:s oro för att staten skall tappa kontrollen över framtidens gruvbrytning anser utskottets majoritet vara obefogad då statens inflytande över gruvor som kan öppnas genom detta avtal är säkrat i både freds- och krigstid. Utskottet förutsätter dessutom att staten genom utnyttjande av kronoandelsinstitutet och i egenskap av ägare av LKAB bibehåller svensk kontroll över de naturtillgångar som berörs av avtalet mellan LKAB och BP Mineral. Detta är enligt majoritetens mening en stark skrivning, och jag tycker att den också borde kunna tillfredsställa vpk. Jag yrkar därför avslag på reservation 4.

I reservation 8 upprepar vpk sitt tidigare förslag om att utreda frågan om ett zinksmältverk i Örebro län. När en motion med samma innehåll behandlades av näringsutskottet våren 1982 avslogs den med hänvisning till

att det råder en mycket stor överkapacitet när det gäller zinksmältverk i Skandinavien. I dag kan man konstatera att detta förhållande gäller i hela Europa. Det är mot den bakgrunden som vi också yrkar avslag på reservation 8.

I reservation 9 yrkas avskaffande av inmutningsrätten resp. samhälleligt ägande av nya mineralfyndigheter.

Till detta kan sägas att regeringen har aviserat att en särskild utredning skall tillsättas med uppgift att göra en samlad översyn av minerallagstiftningen. Oavsett att utskottets majoritet nu som tidigare har ställt sig tveksam till så långtgående åtgärder som att slopa inmutningsrätten och ersätta den med ett koncessionsförfarande så torde det vara en angelägen fråga för den aviserade utredningen.

När det gäller hemställan i reservation 10 att staten skall vara ägare till alla nya mineraltillgångar har ju utskottsmajoriteten den uppfattningen att redan den nuvarande minerallagstiftningen fyller alla rimliga anspråk. Även detta torde vara en central fråga för utredningen, som jag menar också bör se på detta förhållande. Jag yrkar därmed avslag på reservationerna 9 och 10.

I reservation 11 berörs på nytt frågan om statens utnyttjande av kronoandel. Jag vill hänvisa till utskottets skrivning på s. 27 i betänkandet, där utskottet förutsätter att staten skall utnyttja sin rätt till kronoandel. Detta är motivet för vårt yrkande om avslag på reservation 11.

Till slut några ord om reservation 12 där det hemställs om åtgärder som förhindrar utländskt engagemang inom gruvnäringen.

Utskottets majoritet anser för sin del att den nuvarande lagen om utländska förvärv av fast egendom m. m. i tillräcklig omfattning begränsar utländska företags möjligheter i detta avseende.

I motiven för denna lag har man särskilt understrukit att det vid tillståndsprövning om rätt till inmutning och utmål skall fästas stor vikt vid det allmänna intresset av att malmtillgångarna behålls i svensk ägo. Direktiven för den aviserade utredningen är enligt uppgift ännu inte skrivna, varför utskottet förutsätter att även denna fråga blir föremål för översyn.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag även på reservation 12.

Till slut, herr talman, ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 32 i alla de avsnitt som jag här har berört.

Anf. 137 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! I det här betänkandet från näringsutskottet om mineralpolitik behandlas ett antal vpk-motioner. Jag kommer att beröra de motioner som handlar om legeringsmetaller.

De legeringsmetaller som det främst handlar om är nickel, volfram, vanadin och titan. Då det gäller försörjningssituationen för dessa metaller har mineralpolitiska utredningen framhållit att för volfram är den mycket kritisk, för nickel och titan kritisk och för vanadin måttligt kritisk. Det här borde ju innebära att extra ansträngningar görs för att ändra på dessa förhållanden.

Nu konstaterar utskottet helt kort att vanadinförekomsterna i Gävleborgs

län kan vara brytvärda, men att förekomsterna av legeringsmetallerna i Norrbotten och Västerbotten är för fattiga eller av för dålig kvalitet för att vara brytvärda. Möjligen kan man få en förklaring över utskottets ställningstagande i följande mening, direkt citerad ur betänkandet: "Om förhållandena i Sverige kan allmänt konstateras att det finns ytterst få fyndigheter av de nämnda legeringsmetallerna som möjligen är i närheten av att företagsekonomiskt kunna utnyttjas." Utskottet har alltså helt utgått från att fyndigheterna skall vara företagsekonomiskt lönsamma. Någon hänsyn till samhällsekonomi, handelsbalans eller försörjningssynpunkt synes utskottet inte ta. Detta är i och för sig inte överraskande.

I betänkandet från mineralpolitiska utredningen framförs på flera ställen den intentionen att svensk mineralpolitik måste inriktas så, att den bäst gagnar samhället. Enligt vår mening måste detta medföra att vissa bestämda slutsatser dras. Bl. a. måste detta innebära att samhället på ett aktivt sätt ser till att mineralpolitiken inriktas så, att den bäst gagnar samhället. Detta är också bakgrunden till att vi genom de här motionerna föreslår vissa åtgärder.

Motion 2028 av Bertil Måbrink berör fyndigheten i Järvsö och Bjuråker, som innehåller vanadin och titan. I motion 341 önskar vi motionärer en helhetsbedömning av volframfynden i Norrbotten och Västerbotten. Då det gäller nickelfyndigheterna i Västerbotten föreslås i motion 336 att ett handlingsprogram utarbetas.

Vi motionärer är inte i likhet med utskottsmajoriteten nöjda med att de privata kapitalintressena skall avgöra om det skall hända något på detta område och i så fall när detta skall ske. Vi anser att flera tunga skäl talar för att man redan nu måste vidta vissa åtgärder i den riktning som föreslås i motionerna, och det med tanke på samhällsekonomi, försörjningssituation och sysselsättning.

Anf. 138 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Till näringsutskottets betänkande 1982/83:32 finns 13 reservationer fogade. Jag har för avsikt att mycket kort beröra reservation 5, som gäller Ranstadsverket, och reservation 13, om förbud mot uranbrytning. Båda frågorna har tidigare diskuterats i riksdagen, både i kväll och vid andra tillfällen.

I motion 1013 från centern begärs att riksdagen beslutar att forsknings- och utvecklingsarbetet vid Ranstadsverket skall avbrytas efter den nu pågående verksamhetsperiodens utgång. Motionen tar också upp ansvarsfrågan i vad gäller återställningsarbetet. Centermotionen begär att Ranstadsverkets framtida användning för annat än skifferhantering utreds.

Reservanterna säger att resultatet av det forsknings- och utvecklingsprogram som sedan år 1978 bedrivs i Ranstad entydigt visar att det av såväl miljömässiga som ekonomiska skäl saknas förutsättningar för exploatering av skifferfyndigheterna i Ranstad. En majoritet i näringsutskottet, bestående av socialdemokrater, moderater och en folkpartist, delar inte reservanternas uppfattning. Därför yrkar jag avslag på reservation 5.

Majoriteten i näringsutskottet stödjer de pågående åtgärder som beskrivs i proposition 100, bil. 14.

AB Svensk alunskifferutveckling bedriver i Ranstad forsknings- och utvecklingsarbete om skifferanvändning. Försök med högtemperaturförgasning har inletts. Resultat härav beräknas föreligga under 1983. 1981 års energikommité skall belysa hur de svenska skiffertillgångarna långsiktigt kan komma att utnyttjas. Kommittén skall som ett första steg utvärdera de resultat som framkommit genom forsknings- och utvecklingsprogrammet i Ranstad.

Majoriteten i näringsutskottet anser att försöksverksamheten vid Ranstad skall säkerställas. Det är av avgörande betydelse att statsmakterna på ett tidigt stadium lägger fast riktlinjer för ett mer långsiktigt forsknings- och utvecklingsprogram än som hittills har förekommit. Vi menar att det är angeläget att regeringen förelägger riksdagen förslag till sådana riktlinjer.

Reservation 13 tar upp frågan om förbud mot uranbrytning. Majoriteten i näringsutskottet anser att något särskilt uttalande om förbud mot uranbrytning inte behöver göras. Uranhaltig mineral, liksom all annan mineral, omfattas av minerallagen, och därmed krävs koncession för brytning. Brytning av uranhaltiga metaller prövas också enligt bl. a. miljöskyddslagen och 136 a § byggnadslagen.

Vid tidigare behandling av samma motionskrav har majoriteten i näringsutskottet betonat att brytning av uran självfallet kan tillåtas endast om de krav som ställs med avseende på bl. a. naturskydd och arbetsmiljö kan tillgodoses. Med dessa motiveringar avstyrks motionerna 1500, 1108 och 2023.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 139 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Helt kort bara: Jag noterar att utskottsmajoriteten upphållit sig enbart vid den formella sidan av frågan om lagstiftning mot uranbrytning i vårt land, däremot vill man inte diskutera innehållet i en sådan lag. Det är den frågan som vi har tagit upp och som behandlas i reservation 13. Jag tror att det för kommande år skulle vara bra om vi fick en debatt i sak, så att vi inte resonerar förbi varandra.

Jag kan i och för sig tolka Birgitta Johanssons uttalande ganska positivt. Egentligen vill hon inte ha uranbrytning i Sverige, men hon sade inte det, utan höll sig till formalia. Det vore bra om det blev sagt.

Anf. 140 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen kanske vi inte kan debattera denna fråga på ett meningsfullt sätt. Jag hoppas att vi kan återkomma till problematiken kring brytning av metaller, för det är det som det ytterst handlar om. Det handlar från vår sida inte om uran, i den bemärkelsen. Det var centerpartiet som gjorde uranbrytningen till en fråga i samband med kärnkraftsomröstningen.

Jag är helt på det klara med att ni vidhåller era ståndpunkter, och jag

respekterar centerpartiet för det. Jag hoppas att vi kan få en meningsfull debatt om brytning av metaller vid ett senare tillfälle.

Anf. 141 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 1982/83:32 behandlas bl. a. av centern väckt förslag om förbud mot prospektering efter uran och mot uranbrytning.

Dessa krav kan givetvis – och egentligen fullt tillräckligt – motiveras av att våra kärnkraftverk skall avvecklas. På sikt behöver vi alltså inget uran. Det uran vi behöver kan vi importera – om våra kärnkraftverk över huvud taget kommer att kunna användas under den tänkta tiden.

Men också andra och för enskilda människor och bygder väl så påtagliga skäl kan anföras mot uranprospektering och brytning.

De uranförekomster som man sneglar på finns ofta i områden i Mellansverige där också jordbruksmark av högsta kvalitet är dominerande i landskapet – jordbruksmark om vilken ingen i dag vet om den någonsin går att återställa, så att den återigen kan användas för livsmedelsproduktion. Kortsiktiga vinster står här, som så ofta, mot mera långsiktiga överväganden som rör våra möjligheter till överlevnad.

De miljöproblem som följer med en eventuell uranbrytning är många, och mycket talar för att en del av problemen inte går att möta med tillräckliga motåtgärder. Somliga av problemen är dessutom kända och kan studeras i verkligheten i form av konsekvenser i landskapet från tidigare skifferbrytning. Ranstad i Västergötland och Kvarntorp i Närke är platser som kan rekommenderas till studium.

Man vet alltså av erfarenhet att grundvattenförhållanden totalt förändras i samband med skifferbrytning. Uranet förekommer just i alunskiffer. Vatten försvinner ur källor, och vattenkvaliteten förändras i stora områden runt själva brytningsområdet. Landskapet förändras totalt. Miljön störs av luftföroreningar. I Kvarntorpsområdet ledde tidigare skifferbrytning och oljeutvinning ur skiffer till extremt låg tillväxt – om ens någon – på skogarna i området. Inget talar för att sådana effekter inte skulle uppkomma vid eventuell uranexploatering.

I debatten har från hugade exploitörer anförts att miljöproblemen går att lösa. Men hittills har inget annat än teorier presenterats.

Uranutvinning innebär dessutom problem utöver vad som gäller vid utvinning av t. ex. olja ur skiffer. De restprodukter som är ofrånkomliga innehåller frigjort uran, som ger upphov till urlakning. Detta kan få förödande konsekvenser för stora områden. Och dessa effekter skulle vi få dras med under långa tider, för att ta fram en produkt som de allra flesta av oss är överens om att vi inte skall använda. Var finns logiken? Varför inte en gång för alla ge klart besked beträffande uranet: en produkt som vi inte behöver skall vi väl inte tillåta att företag och institutioner satsar pengar på att utveckla. Jag anser i alla fall att detta är kvalificerat dålig samhällsekonomi.

I de bygder som berörs – t. ex. Kvarntorpsområdet i Närke – minns de

flesta av den vuxna befolkningen vad skifferexploateringen under 1940-, 1950- och 1960-talen innebar. När det gäller dessa människor räcker det inte att tala lugnande om att man har teoretiska modeller för hur man skall möta miljöproblemen. Verkliga upplevelser väger tyngre än teoretiska planer, särskilt när teoretikerna är i tjänst hos dem som från början vill – dvs. av rent ekonomiska skäl – exploatera uranet i våra skiffrar.

Den oro som skapas – som en följd av dessa återkommande planer på utvinning av olika produkter ur våra skiffrar – bland människor i berörda bygder är svår att beskriva, men den är icke desto mindre en realitet. Man skapar alltså rent sociala problem. Osäkerhet om man kan få bo kvar på sin gård eller i sitt samhälle går inte spårlöst förbi. Lönar det sig att satsa på huset, eller blir det ändå så att man tvingas flytta? Investeringar i jordbruk och industrier kan ifrågasättas av samma skäl.

Detta är inte bra. När dessutom skälet till oron i detta fall är en eventuell utvinning av uran – som vi inte har användning för efter några få år – blir det mycket svårt att förstå, varför vi inte skulle kunna ena oss om att ge ett klart besked att det inte skall bli någon uranutvinning. Ett sådant besked skulle spara pengar och ta bort orsaker till oro, som i sin yttersta konsekvens leder till svåra sociala problem. Människorna i både Kvarntorp och Ranstad är värda att få detta besked, och tänkta exploitörer kan satsa sin kreativitet på mer realistiska och försvarbara projekt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 13, fogad till utskottets betänkande.

Anf. 142 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag skall göra mitt bästa för att vi skall kunna votera i kväll och ändå få fram det viktigaste jag har att säga om gruvnäringen i Bergslagen.

Man har räknat med att det inom en tioårsperiod försvinner ungefär 70 000 arbetstillfällen i Bergslagen. Det beror bl. a. på att gruvnäringen är i kris. Framtiden för gruvnäringen i Bergslagen ser mycket dystert ut. En epok med järnmalmshantering är faktiskt på väg att dö ut om inget radikalt görs.

I Bergslagsregionen finns det nu bara två järnmalmsgruvor, och det är Grängesberg och Dannemora. Grängesberg har haft hårda lönsamhetskrav på sig under en rad år. Dannemora räddades av en större order häromåret, så där är driften fortfarande i gång.

Det är viktigt med betydande insatser för att åter få Bergslagens gruvnäring på fötter och för att den skall tillåtas spela den roll som den måste ha i en framtida svensk stålindustri.

Med anledning av detta har vi till innevarande riksmöte motionerat om ett åtgärdsprogram för gruvnäringen i Bergslagen som skulle kunna ge välbehövliga jobb i regionen samtidigt som det ger social och ekonomisk nytta för landet i dess helhet. Vi pekar på några delar som borde ingå i ett sådant program för Bergslagen.

Vi nämner prospektering. En genomgripande prospektering av Bergslagen är nödvändig. Regionen är faktiskt inte så noggrant undersökt som man

skulle önska. Som ett efterföljansvärt exempel pekar vi på Jokkmokks kommun, där SGU har gjort stora undersökningar och fått fram en rad brytningsvärda fyndigheter. En sådan arbetsmodell skulle man kunna tillämpa också i Bergslagsområdet. Vi menar också att en del i ett sådant program borde vara inventering av smärre mineralfyndigheter. Små fyndigheter som i dag inte är brytningsvärda, om man ser strikt företagsekonomiskt på dem, skulle kunna bli brytningsvärda, om man ser det på ett annat sätt och väger in såväl arbetsmarknadspolitik som försörjningsberedskap i beslutet när det gäller mineralbrytningen. Det finns möjlighet att med ambulerande utrustningar, på sätt som man gör i bl. a. USA, utnyttja mindre mineralförkomster med stor social-ekonomisk nytta. Detta skulle kunna ge underlag för en inhemsk marknad för svensk gruvteknik och svensk gruvmaterielindustri, som sysslar med just sådana här grenar men saknar svensk marknad. Jag tänker på Sala International och Arbro.

Vi föreslår också som en del i ett sådant program för Bergslagen att man skall kunna inventera äldre gruvavfall. I gruvor som en gång i tiden varit i drift finns det mängder av avfallsprodukter, som genom att man då inte hade resurser eller teknik för tillvaratagandet innehåller metaller som kan användas.

Jag skall mycket kort anknyta till det som står i utskottsbetänkandet om s. k. biologisk lakning. Detta är en metod som skulle kunna användas för just dessa varphögar och det överblivna material som ligger runt omkring de här gruvorna. Vi behandlar detta i reservation 3, som vi tidigare har yrkat bifall till.

Jag skall gå över till att tala något om zink. Som vi hört här tidigare i dag är det andra året man avstyrker vårt förslag om att utreda möjligheterna att anlägga ett zinksmältverk i Örebro län. Det är en region som är hårt drabbad i fråga om sysselsättningen, och det gäller att ta vara på alla möjligheter att skapa nya vettiga arbetstillfällen. Vi menar att man inte så lätt borde springa ifrån förslaget om ett zinksmältverk, utan att man borde utreda frågan ordentligt. Vi exporterar råvaran och importerar zinken i olika former. Förutsättningen för en sådan här undersökning är att det finns inhemsk råvara. Någon brist kommer inte att uppstå på ett bra tag. Man räknar med att det finns 40 årsproduktioner kvar av zinkråvara i Sverige. Vi skulle kunna förädla råvaran inom landet. Den framtagna zinken skulle kunna användas i ytterligare förädlingssteg. Det skulle innebära en ökad självförsörjningsgrad. Vi exporterar i dag oförädlad zinklig och importerar färdig zinkmetall. Det är ju helt onödigt att exportera jobb på det sättet. Jobben kunde skapas, även om man hänvisar till att det nu finns en överkapacitet i Europa. Det gäller att slå vakt om de arbetsmöjligheter som finns och som kan ge verklig lönsamhet. Vi behandlar detta i reservation 8.

För att avrunda anförandet skall jag slutligen gå över till frågan om Grängesbergsgruvan.

I Grängesberg slogs vid SSAB:s bildande 1978 de två närbelägna fyndigheterna Exportfältet och Risbergfältet ihop, vilka ägdes av Gränges-

bergsbolaget och Stora Kopparberg. 1980 skedde ett "genomslag" mellan dessa två närbelägna gruvor.

Sedan SSAB bildades har Grängesbergsgruvan varit föremål för ständiga rationaliseringar och neddragningar. Nedläggningen av metallframställningen i Domnarvets järnverk har varit en orsak till att man dragit ner verksamheten i Grängesberg. Oxelösunds järnverk är nu den största inhemska kunden, och resten av malmen går på export.

Den enda satsning som skett av betydelse för gruvan är investering i granultillverkning, som gjordes i strid med SSAB-ledningen. Det var riksdagen som tvingade SSAB-ledningen till denna satsning. Platsledningen och facket stödde naturligtvis ett sådant initiativ.

Vi menar att den sista stora järnmalmsgruvan i Mellansverige under inga omständigheter kan få läggas ned. Vi tror att Mellansverige kommer att ha betydelse för framtida svensk stålindustri. Därför måste riksdagen och regeringen vara särskilt uppmärksamma på SSAB:s handlande när det gäller Grängesbergsgruvan.

Utskottet säger att riksdagen inte skall göra något uttalande, därför att det här är en sak för SSAB:s ledning och att det, om jag tolkar utskottsbetänkandet rätt, inte är ett samhällsintresse som bör föranleda något beslut av riksdagen. Detta är ett märkligt uttalande. Det gäller ju ändå en av de sista järnmalmsgruvorna – vi har ju fortfarande Dannemoragruvan i drift – i Mellansverige, och det måste väl betraktas som en resurs, som det är värt att slå vakt om på längre sikt. Detta borde väl av den orsaken intressera riksdagen litet mer, så att man inte bara avfärdar det hela och säger att SSAB-ledningen får ta ställning till om gruvan skall finnas kvar eller inte.

Anf. 143 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Herr talman! Det lider snabbt mot midnatt, och jag skall därför så koncentrerat som möjligt ta upp tre av de nio reservationer som är fogade till detta betänkande.

I reservation 3 framförs tre yrkanden, varav det första vid ett flertal tillfällen har varit föremål för behandling här i riksdagen. Det främsta syftet här är att ange detaljerade riktlinjer för mineralpolitiken med målsättningen ett förstatligande av gruvnäringen. Vidare yrkas på en reorganisering av SGU samt upprättande av ett regionalt åtgärdsprogram för Bergslagen.

Mot bakgrund av den situation som svensk gruvnäring nu befinner sig i och som Karl-Erik Häll klart redogjort för i sitt anförande, ligger problematiken i dag inte i att arbeta fram långtgående och detaljerade program, utan i stället i att pröva den väg som regeringen nu angivit i ett aktivt utvecklings- och investeringsprogram. När det sedan gäller kravet på en reorganisering av SGU, anser utskottsmajoriteten att SGU med sin helt nya organisation måste ges en rimlig chans att visa vad man kan uträtta. Skulle det senare vid en utvärdering visa sig att den nuvarande organisationen inte uppfyller berättigade krav – ja, då skall vi naturligtvis vidta de åtgärder och genomföra de förändringar som kan vara nödvändiga.

Vad beträffar kravet på ett regionalt åtgärdsprogram för Bergslagen anser

utskottsmajoriteten att detta i varje fall till vissa delar tillgodoses i och med det föreslagna anslaget till prospekteringsverksamhet i Bergslagen, en verksamhet som givetvis syftar till att skapa förutsättningar för gruvbrytning och annan mineralutvinning i Bergslagsregionen och därmed förhoppningsvis förändra den dystra bild som Bergslagens gruvnäring i dag utgör.

I reservation 6 framställs yrkanden om ytterligare anslag till prospektering av legeringsmetaller. Här vill jag understryka betydelsen av att vi aktivt stöder och följer upp redan pågående projekt och nya verksamheter, för att i första hand försöka tillgodose våra inhemska behov av viktiga legeringsmetaller. Utskottsmajoriteten har den bestämda uppfattningen att erforderliga medel för ett sådant prospekteringsarbete inryms i de 300 milj. kr. som nu föreslås till prospekteringsverksamheten.

Som framgår av utskottets skrivning kommer det att bli en icke föraktlig anslagsreserv över sedan pengar har fördelats till det regionala prospekteringsarbetet. Vi förutsätter att den reserven bl. a. skall kunna tas i anspråk till angelägna prospekteringsarbeten avseende intressanta mineraler, exempelvis scheelit, ur vilken vi kan framställa volfram. Mot den här bakgrunden föreslår jag att reservationen avslås.

I reservation 7 hemställs bl. a. att ansvaret för Grängesbergsgruvan flyttas från SSAB:s ledning till en närmare anknytning till regeringen och staten samt att Grängesbergsgruvan inte får läggas ned förrän malmen i gruvan är utbruten och nya arbeten anskaffats till de anställda.

Med hänvisning till de vinstgivande resultat som Grängesbergsgruvan visat upp det senaste året och med de planer som redovisats från SSAB-ledningen, att fr. o. m. årsskiftet 1985-1986 besluta om investering i en ny transportnivå har vi anledning att bedöma Grängesbergsgruvans framtid som tämligen god. F. ö. är det naturligtvis otänkbart att tillmötesgå reservanterna och särbehandla Grängesbergsgruvan i fråga om långtgående garantier. Visst när Grängesbergsgruvans verksamhet ett stort samhällsintresse. Men naturligtvis måste gruvans framtid på lång sikt bedömas efter samma ekonomiska principer som gäller för andra företag inom branschen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka avslag på reservationerna 3, 6 och 7 och bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande.

Anf. 144 HANS PETERSSON i Hallsthammar (vpk):

Herr talman! Det behövs en aktiv politik och investeringsprogram, sägs det, och det tycker man skall skapas genom de pengar som anslagits för Bergslagen. Men man har ju inte på något sätt preciserat hur pengarna skall användas. Och ännu har vi inte sett något sådant aktivt investeringsprogram; i varje fall har inte något sådant kommit under mina ögon.

Det slår mig litet grand att K.-G. Mathsson nog innerst inne tycker att det är ganska bra förslag som läggs fram i vpk-motionen beträffande hur man skulle kunna utveckla gruvnäringen i Bergslagen och skapa ny sysselsättning och en god samhällsekonomi. Men han tvingas ändå av någon anledning att yrka avslag på reservationerna.

Han säger att vi inte skall särbehandla Grängesbergsgruvan som ett

samhällsintresse. Jag kan upplysa K.-G. Mathsson om att vi faktiskt har motioner där det står att alla gruvfyndigheter och alla råvaror bör vara ett samhällsintresse och bör nationaliseras. Om man tittar i våra stålmotioner kan man se det. I och för sig vill vi alltså samma sak med alla mineral här i landet; det är inte bara Grängesbergsgruvan som borde vara ett samhällsintresse.

Just beträffande samhällsintresse är det intressant att se den omsvängning som ändå sker och som K.-G. Mathsson tvingas delta i. För ett par år sedan stod han och jag på samma barrikad och försökte tvinga industriminister Åsling att ta ett samhällsansvar när det gäller Spännarhyttan, som skulle läggas ned, medan man från industriministerns och ASEA:s ledning sade att detta var bolagets ensak. Nu står K.-G. Mathsson och säger om Grängesbergsgruvan att den inte skall vara något samhällsintresse utan vara bolagets ensak att sköta. Jag tycker nog att man borde hålla linjen litet grand, även om det går något år emellan och det sker ett byte av majoritet i riksdagen.

Anf. 145 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Herr talman! Det är helt riktigt, Hans Petersson i Hallstahammar, att vi har slagits tillsammans för Bergslagen, och jag hoppas att vi skall kunna göra det fortsättningsvis också.

De svårigheter som Bergslagen nu upplever är inte enbart beroende av gruvnedläggelser. Och man löser inte heller problematiken genom ett regionalt gruvprogram för Bergslagen. Här måste det ske en helt annan uppställning, och där har vi också anvisat vägar i motionen. Men vi ser prospekteringsanslaget som ett viktigt första steg för att ta itu med de här stora problemen.

Anf. 146 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Självfallet är inte mineralpolitiken lösningen för hela Bergslagen. Vi har en rikt förgrenad verkstads- och förädlingsindustri, som måste byggas in i det här sammanhanget. Men jag tror inte att den kan leva vidare särskilt bra utan tillgång till själva basnäringen och råvaran. Vad är det som säger att vi får en förädlingsindustri i regionen om vi rycker undan råvaruförsörjningen? Osäkerheten på den punkten gör det viktigt att behålla Bergslagets gruvor och utveckla dem.

Jag håller med om att det inte går att lösa Bergslagets problem enbart med mineralpolitiken, men mineralpolitiken är en del av lösningen.

Anf. 147 KARL-GUSTAF MATHSSON (s):

Herr talman! Jag hoppas att vi kan fortsätta debatten om Bergslagets problematik – kanske när vi skall diskutera regionalpolitiken här i riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (prospektering m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 67 för reservation 1 av Staffan Burenstam Linder m. fl.

Mom. 2 (förvaltning av statens gruvegendom)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Staffan Burenstam Linder m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 6 (mineralpolitiskt åtgärdsprogram)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 17 för reservation 3 av Jörn Svensson.

Mom. 7 (samarbete mellan LKAB och Svenska BP Mineral AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 10 (Ranstadsverket)

Utskottets hemställan bifölls med 221 röster mot 66 för reservation 5 av Olof Johansson och Jörn Svensson.

Mom. 11 (vissa legeringsmetaller)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 17 för reservation 6 av Jörn Svensson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (Grängesbergsgruvan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 14 (zinksmältverk i Örebro län)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 17 (avskaffande av inmutningssystemet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 18 (samhälleligt ägande av nya mineralfyndigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 17 för reservation 10 av Jörn Svensson.

Mom. 19 (utnyttjande av kronoandel)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Jörn Svensson, bifölls med acklamation.

Mom. 20 (åtgärder för att förhindra utländska engagemang inom gruvnäringen)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 18 för reservation 12 av Jörn Svensson.

Nr 133

Torsdagen den
28 april 1983

Mineralpolitik

Mom. 21 (förbud mot uranbrytning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 66 för reservation 13 av Tage Sundkvist m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

1982/83:27 Förslag till tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (prop. 1982/83:125 delvis)

1982/83:28 Förslag till tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 (prop. 1982/83:125 delvis)

Vad utskottet hemställt bifölls.

22 § Anf. 148 TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas näringsutskottets betänkande 33 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

23 § Kammaren åtskildes kl. 23.52.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert